

ΜΑΪΟΣ 2021

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ, ΩΣ ΑΝΤΙΒΑΡΟ ΣΤΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΑΠΕΙΛΕΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ΑΠΟ ΤΗ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ**

Του

ΧΡΗΣΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ
ΑΣΦΑΛΕΙΑ**

ΜΑΪΟΣ 2021

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ, ΩΣ ΑΝΤΙΒΑΡΟ ΣΤΙΣ
ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΕΙΛΕΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ, ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ**

**Υποβληθείσα στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις σε μερική
εκπλήρωση των απαιτήσεων για την απόκτηση εξ
αποστάσεως Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών στις Διεθνείς
Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια.**

ΧΡΗΣΤΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΑΙΟΣ 2021

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Δημητρακόπουλος Χρήστος, 2021

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστήμιο Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή: Χρήστος Δημητρακόπουλος

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής: «Η σπουδαιότητα και ο ρόλος της Πληροφόρησης, ως αντίβαρο στις προκλήσεις και απειλές εναντίον της Ελλάδας, από τη σύγχρονη τουρκική επιθετικότητα»

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 2021 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος Επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις):

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Ο Χρήστος Δημητρακόπουλος, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Η σπουδαιότητα και ο ρόλος της Πληροφόρησης, ως αντίβαρο στις προκλήσεις και απειλές εναντίον της Ελλάδας, από τη σύγχρονη τουρκική επιθετικότητα», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο Δηλών

Χρήστος Δημητρακόπουλος

«Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ,
ΩΣ ΑΝΤΙΒΑΡΟ ΣΤΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΕΙΛΕΣ
ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ
ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ»

Διπλωματική Εργασία

Ονοματεπώνυμο Επιβλέποντος: Ανδρέας Λιαρόπουλος

Ονοματεπώνυμο Κοσμήτορα:

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο μεταψυχροπολεμικό και αβέβαιο διεθνές περιβάλλον, τα μικρά κράτη έχουν μια σειρά επιλογών για την εσωτερική και εξωτερική εξισορρόπηση των προκλήσεων και απειλών κατά της εθνικής τους ασφάλειας. Η Ελλάδα ευρισκόμενη στη διαχρονικά ασταθή περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, καλείται σήμερα να διαχειρισθεί τη διαρκώς κλιμακούμενη τουρκική επιθετικότητα που εκδηλώνεται με ποικίλους τρόπους. Παράλληλα καλείται να αποδεχθεί το ρόλο της στην περιοχή και να αποτελέσει έναν ισχυρό δρώντα και πυλώνα σταθερότητας στις μελλοντικές γεωπολιτικές εξελίξεις, ως ανεξάρτητη οντότητα, αλλά και μέσω της συμμετοχής της στους υπερεθνικούς οργανισμούς στους οποίους είναι μέλος (ΟΗΕ, ΕΕ, ΝΑΤΟ). Για την εξασφάλιση της σταθερότητας και την επίτευξη των εθνικών στόχων σημαντικό ρόλο μπορεί να αποτελέσει η Πληροφόρηση, η οποία αποτελεί έναν ιδιαίτερο πολλαπλασιαστή ισχύος που συμπληρώνει και ενώνει τους υπόλοιπους συντελεστές ισχύος (πληθυσμό, ένοπλες δυνάμεις, γεωγραφία, οικονομία, τεχνολογία κ.ά.).

Το βασικό ερώτημα της μελέτης είναι: *Πώς μπορεί η Πληροφόρηση να βοηθήσει το ελληνικό κράτος στην αντιμετώπιση των απειλών, από τη σύγχρονη τουρκική επιθετικότητα;* Για την απάντηση ακολουθήθηκε μια λογική συνέχεια που ξεκινά στο 1^ο κεφάλαιο με τη συνοπτική ανάλυση του διεθνούς συστήματος και του υποσυστήματος της Ανατολικής Μεσογείου, την περιγραφή του σύγχρονου αναθεωρητικού τουρκικού κράτους και των απειλών εναντίον της Ελλάδας. Στο 2^ο κεφάλαιο περιγράφεται η Πληροφόρηση ως πυλώνας ισχύος και εξετάζεται η δυνατότητα μιας μελλοντικής ευρωπαϊκής πληροφοριακής ενοποίησης. Στο 3^ο κεφάλαιο αποκαλύπτεται η λειτουργία των ελληνικών υπηρεσιών πληροφοριών και επιχειρείται η σύγκριση με τις αντίστοιχες ισραηλινές, ως πιθανό πρότυπο. Τέλος, στο 4^ο κεφάλαιο αποτυπώνονται τα εξαχθέντα συμπεράσματα και ακολουθούν συγκεκριμένες προτάσεις προς υιοθέτηση.

Η επιλογή του θέματος ήρθε ως αποτέλεσμα προσωπικού και επαγγελματικού ενδιαφέροντος. Η μεθοδολογία βασίζεται στην κριτική ανάλυση ενός σημαντικού μέρους της σχετικής βιβλιογραφίας, για την εξαγωγή ισχυρών συμπερασμάτων μέσω της ανάλυσης και του συσχετισμού των υπάρχοντων μελετών. Τα αποτελέσματα της έρευνας σε συνδυασμό με την προσωπική μου επαγγελματική εμπειρία σε θέση αναλυτή πληροφοριών, οδήγησαν σε προτάσεις για την ποιοτική αναβάθμιση των ελληνικών υπηρεσιών. Οι προτάσεις αυτές αναφέρονται σε μια ολιστική αναδιοργάνωση και ισχυροποίηση των ελληνικών υπηρεσιών πληροφοριών, με τελικό σκοπό την

πληροφοριακή υποστήριξη μιας νέας εθνικής στρατηγικής, βασιζόμενη σε ρεαλιστικά δεδομένα, ξεκινώντας από την εκτίμηση των απειλών κατά του ελληνικού έθνους.

Λέξεις Κλειδιά: Διεθνείς Σχέσεις, Τουρκική Επιθετικότητα, Πληροφόρηση, Εθνική Ασφάλεια, Λήψη Αποφάσεων, Υπηρεσίες Πληροφοριών

ABSTRACT

Small states have a variety of options in balancing their internal and external challenges and threats to their national security, within the modern post-Cold War international environment. Greece, located in the unstable region of the Eastern Mediterranean, ought to manage with the escalating aggression that Turkey demonstrates. At the same time, Greece is called upon to accept its role in the region and remain a powerful actor in future geopolitical developments, as an independent entity but also through its membership in the supranational organizations (UN, EU, NATO). Intelligence can play an important role in ensuring stability and achieving national goals. Besides that, intelligence is a power multiplier that unites all other factors of power (population, armed forces, geography, economy, technology, etc.).

The main question of this study is: How can the Intelligence help Greece in dealing with the threats posed by modern Turkish aggression? The answer has followed a logical consequence beginning from chapter 1 with a brief analysis of the international system and subsystem of the Eastern Mediterranean, the description of the modern revising Turkish state and the threats posed against Greece. Chapter 2 describes Intelligence as a factor of power and examines the possibility of a future European Intelligence Integration. Chapter 3 reveals the operation of the Greek intelligence services and attempts to compare them with those of Israel, as a possible model. Finally, chapter 4 reflects the conclusions drawn and proposals made for future adoption.

The topic of the study was chosen due to personal and professional interest. The methodology is based on the critical analysis of an important part of the relevant literature, in order to draw strong conclusions, as the result of comparison and correlation of existing studies. The results of the research combined with my professional experience as an information analyst, led to proposals for the quality upgrade of greek services. These proposals refer to a holistic reorganization and strengthening of the greek intelligence services, with the ultimate goal of providing intelligence support to a new national strategy, based on realistic features, starting with the assessment of threats against the greek nation.

Key Words: International Relations, Turkish Aggression, Intelligence, National Security, Decision Making, Intelligence Services

Πίνακας Βραχυγραφιών

Ελληνόγλωσσες

ΔΔΣΠ	Διακλαδική Διεύθυνση Στρατιωτικών Πληροφοριών
ΕΥΠ	Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών
ΗΑΕ	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα
ΚΥΠ	Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών
ΟΑΣΕ	Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη

Ξενόγλωσσες

AKP	Adalet Kalkınma Partisi (Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης Τουρκίας)
CIA	Central Intelligence Agency
HUMINT	Human Intelligence
IC	Intelligence Community
ISIS	Islamic State of Iraq and Syria
MENA	Middle East North Africa
MIT	Milli İstihbarat Teskilati (Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών Τουρκίας)
NSA	National Security Agency
OSINT	Open Sources Intelligence
PKK	Partiya Karkerên Kurdistanê (Εργατικό Κόμμα των Κούρδων)
SIGINT	Signal Intelligence
UKUSA	United Kingdom – United States of America Agreement
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea

Αφιέρωση

Στη Χρυσούλα και στον Γιώργο

Ευχαριστίες

Αρχικά θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή της μεταπτυχιακής διατριβής, καθηγητή Ανδρέα Λιαρόπουλο για την πολύτιμη καθοδήγηση του, την εμπιστοσύνη και την εκτίμηση που μου έδειξε.

Θα ήθελα ακόμη να ευχαριστήσω τον φίλο και συνάδελφο Μιχάλη, ο οποίος μου γνώρισε τον «κόσμο των πληροφοριών» και με βοήθησε σε μεγάλο βαθμό στην πορεία μου.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη σύζυγο και το γιό μου, για την υπομονή τους και την αμέριστη υποστήριξη που μου παρείχαν σε όλη τη διάρκεια της φοίτησής μου.

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Διεθνές Περιβάλλον, Ανατολική Μεσόγειος και Τουρκία.....	6
1.1 Ανάλυση του Διεθνούς Περιβάλλοντος - Τάσεις και Διακρατικές Σχέσεις.....	6
1.2 Συμμαχίες και Γεωπολιτικές Ισορροπίες στην Ανατολική Μεσόγειο	9
1.3 Σύγχρονος Τουρκικός Αναθεωρητισμός.....	12
1.4 Προκλήσεις και Απειλές για την Ελλάδα από την Τουρκική Επιθετικότητα	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η Πληροφόρηση ως Πυλώνας Ισχύος	19
2.1 Πληροφόρηση και Εθνική Ασφάλεια.....	19
2.2 Πληροφόρηση, Υψηλή Στρατηγική και Λήψη Αποφάσεων.....	21
2.3 Εξέλιξη των Υπηρεσιών Πληροφοριών.....	23
2.4 Ευρωπαϊκή Πληροφοριακή Ενοποίηση	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ελληνικές Υπηρεσίες Πληροφοριών.....	29
3.1 Λειτουργία, Δομή και Οργάνωση των Υπηρεσιών.....	29
3.2 Προβλήματα, Ελλείψεις και Προκλήσεις.....	31
3.3 Υπόθεση «Ocalan – 1999».....	35
3.4 Ισραηλινές Υπηρεσίες Πληροφοριών	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Συμπεράσματα, Προτάσεις και Επίλογος.....	42
4.1 Συμπεράσματα.....	42
4.2 Προτάσεις.....	44
4.3 Επίλογος.....	48
Βιβλιογραφία.....	50

Εισαγωγή

Η σπουδαιότητα της Πληροφόρησης σε όλες τις μορφές του πολέμου, αλλά και για τη διατήρηση της ειρήνης, διαχρονικά είναι αδιαμφισβήτητη. Από την αρχαιότητα ο Θουκυδίδης, ο Sun Tzu, ο Machiavelli, ο Clausewitz και πολλοί στοχαστές και διεθνολόγοι, ανέλυσαν τον ρόλο των πληροφοριών στην κατανόηση του αντιπάλου και την επικράτηση έναντι αυτού (Κωνσταντόπουλος, 2018, σελ. 11). Χαρακτηριστική είναι η άποψη του Sun Tzu: *«όταν γνωρίζεις τον εχθρό και τον εαυτό σου, μπορείς να δώσεις εκατό μάχες με ασφάλεια....εάν δε γνωρίζεις τον εχθρό ούτε τον εαυτό σου σε κάθε μάχη θα κινδυνεύεις να χάσεις»* (2003, σελ. 34). Κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, οι υπηρεσίες πληροφοριών είχαν ως κύριο στόχο την ιδεολογική και εξοπλιστική επικράτηση έναντι του αντιπάλου δέους, ενώ μετά την πτώση της ΕΣΣΔ η αποστολή τους μεταβλήθηκε σε μεγάλο βαθμό. Το νέο διαμορφούμενο διεθνές σύστημα μετά το τέλος του διπολισμού, επέβαλε την αλλαγή στις προτεραιότητες και στον τρόπο λειτουργίας της πληροφόρησης. Επιπρόσθετα, η αποτυχία πρόβλεψης του τρομοκρατικού χτυπήματος της 11/09 ανέδειξε την ανάγκη αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού των υπηρεσιών (Liaropoulos, 2006, σελ. 6), (Κωνσταντόπουλος, 2018, σελ. 10-11).

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά που επέβαλαν την προσαρμογή των υπηρεσιών πληροφοριών στα νέα δεδομένα ήταν η έξαρση της διεθνούς τρομοκρατίας, η εκτίναξη των τεχνολογικών δυνατοτήτων, οι τάσεις παγκοσμιοποίησης και η έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες, κυρίως στον δυτικό κόσμο. Πλέον, η πληροφόρηση δεν περιορίζεται μόνο σε θέματα εθνικής ασφάλειας. Όσο τα κράτη επιλέγουν λιγότερο την επιλογή της ένοπλης σύγκρουσης για την επίλυση των διακρατικών διαφορών, τόσο περισσότερο αυξάνεται το εύρος των απαιτήσεων, για παράδειγμα σε πληροφορίες οικονομικής φύσεως. Παράλληλα, οι γρήγορες διεθνείς εξελίξεις απαιτούν και την ταχεία ερμηνεία τους, ώστε να μπορεί να προσαρμόζεται εύκολα ένα κράτος στα νέα δεδομένα (Bruneau, Boraz, 2007, σελ. 269-300).

Οι αποκαλύψεις Snowden το 2013, ήταν μια σημαντική υπόθεση που απέδειξε την αλλαγή στο ενδιαφέρον των υπηρεσιών πληροφοριών στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον. Οι αποκαλύψεις σχετικά με τις υποκλοπές της NSA των ΗΠΑ, ενέτειναν τις ανησυχίες σχετικά με τη δράση των υπηρεσιών πληροφοριών σε βάρος των προσωπικών δεδομένων και παράλληλα ανέδειξαν την αδυναμία των σύγχρονων υπηρεσιών να προστατέψουν τις πληροφοριακές επιχειρήσεις τους, οι οποίες μπορούν να στρέφονται ακόμα και κατά συμμαχικών χωρών. Μετά τις αποκαλύψεις, οι σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ και

συμμάχων και γενικά οι αρχές του φιλελευθερισμού στη σύγχρονη Δύση, δέχθηκαν σοβαρό πλήγμα και ουσιαστικά χάθηκε η όποια εμπιστοσύνη υπήρχε (Bauman, 2014, σελ. 132-133).

Οι ελληνικές υπηρεσίες πληροφοριών, παρά τις θεσμικές αδυναμίες και τα προβλήματα του παρελθόντος, από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα δείχνουν να αναβαθμίζονται. Οι αποτυχίες του πρόσφατου παρελθόντος, ενέτειναν την ανάγκη για την ποιοτική βελτίωσή τους. Αρχικά διευρύνθηκε το φάσμα της περιοχής ενδιαφέροντος, καθώς διαχρονικά ασχολούνταν σχεδόν αποκλειστικά με πληροφορίες για την Τουρκία. Έπειτα, εντοπίστηκε η ανάγκη της ενίσχυσης της επιχειρησιακής δυνατότητας και εκπαίδευσης του προσωπικού, ώστε να υπάρχει η απαιτούμενη εξειδίκευση και έγιναν βήματα για τον εκσυγχρονισμό των τεχνικών μέσων. Ο διαχωρισμός των πεδίων ενδιαφέροντος και η συνεργασία ΕΥΠ – ΓΕΕΘΑ/Ε Κλάδου (πρώην ΔΔΣΠ) βοήθησε σε μεγάλο βαθμό στην εξειδίκευση της πληροφόρησης, ώστε η παραχθείσα γνώση να είναι αξιοποιήσιμη από τις πολιτικές και στρατιωτικές ηγεσίες (Nomikos, 2008, σελ. 84-85). Ωστόσο, υπάρχουν πολλά περιθώρια βελτίωσης, τα οποία θα εξετασθούν λεπτομερώς στην εργασία.

Οι τρόποι αντιμετώπισης των απειλών και αποτροπής των εχθρικών ενεργειών έχουν αναλυθεί ξεκάθαρα στις σπουδές των Διεθνών Σχέσεων και προς τούτο ένα επαπειλούμενο κράτος έχει δύο κύριες επιλογές: την εσωτερική εξισορρόπηση (ενίσχυση Ένοπλων Δυνάμεων, οικονομίας, εξοπλιστικά προγράμματα, τεχνολογία) και την εξωτερική (αμυντικές και οικονομικές συμμαχίες με άλλα κράτη, διπλωματία κα) (Κουσκουβέλης, 2005, σελ. 212-217). Η παρούσα εργασία δεν έχει ως σκοπό να τονίσει την αξία της Πληροφόρησης η οποία είναι αδιαμφισβήτητη όπως προαναφέρθηκε και έχει αποτυπωθεί με πολλούς τρόπους στο παρελθόν από ακαδημαϊκούς και αναλυτές. Έχει ως κύριο σκοπό να εστιάσει και να αναδείξει το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει μια σύγχρονη και αναβαθμισμένη ελληνική υπηρεσία πληροφοριών, ως πυλώνας ισχύος έναντι των απειλών κατά του ελληνικού κράτους από τη σύγχρονη τουρκική επιθετικότητα και να προτείνει λύσεις για τον σκοπό αυτό.

Το βασικό ερώτημα της μελέτης είναι το εξής: *Πώς μπορεί η Πληροφόρηση να βοηθήσει το ελληνικό κράτος στην αποτελεσματική διαχείριση των προκλήσεων και αντιμετώπιση των απειλών, από τη σύγχρονη τουρκική επιθετικότητα;* Για να φτάσουμε στο ζητούμενο ακολουθήθηκε μια λογική συνέχεια που αποτυπώνεται στη δομή της εργασίας. Αρχικά θεωρήθηκε αναγκαία μια συνοπτική ανάλυση του διεθνούς συστήματος και κυρίως του υποσυστήματος της Ανατολικής Μεσογείου, όπου

παρατηρείται η τουρκική επιθετικότητα εναντίον της Ελλάδας. Μέσω της παραπάνω ανάλυσης προκύπτει η ανάγκη υιοθέτησης μιας ισχυρής εθνικής στρατηγικής, η οποία θα πρέπει να υποστηρίζεται από την απαραίτητη πληροφόρηση που προσφέρουν οι υπηρεσίες πληροφοριών. Στη συνέχεια, θα αναλυθεί η σύγχρονη λειτουργία των υπηρεσιών πληροφοριών, θα εντοπισθούν οι προκλήσεις και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, καθώς και τα περιθώρια συνεργασίας με υπηρεσίες συμμαχικών χωρών. Έπειτα θα επιχειρηθεί η αποτύπωση της εικόνας των ελληνικών υπηρεσιών, της λειτουργίας και του βαθμού αποτελεσματικότητάς τους σε πρόσφατα ιστορικά παραδείγματα και θα εξετασθούν τα περιθώρια βελτίωσης. Τέλος, θα ακολουθήσουν συμπεράσματα και συγκεκριμένες προτάσεις για προβληματισμό και υιοθέτηση από κάθε ενδιαφερόμενο.

Στο 1^ο κεφάλαιο θα γίνει απόπειρα συνοπτικής ανάλυσης του σύγχρονου διεθνούς περιβάλλοντος της Ευρασίας με έμφαση στην Ανατολική Μεσόγειο και θα εντοπισθούν οι προκλήσεις και απειλές εναντίον της Ελλάδας και της Κύπρου από την τουρκική επιθετικότητα. Τα κύρια ερωτήματα προς απάντηση είναι: α. Ποιες είναι οι σύγχρονες τάσεις των διεθνών σχέσεων και ποια η εφαρμογή τους στο εξεταζόμενο υποσύστημα; β. Ποια είναι τα εμπλεκόμενα μέρη και πως διαμορφώνονται οι συμμαχίες στην Ανατολική Μεσόγειο; γ. Ποια είναι τα κύρια χαρακτηριστικά του σύγχρονου τουρκικού αναθεωρητισμού; δ. Ποιες είναι οι προκλήσεις και απειλές για τον Ελληνισμό;

Στο 2^ο κεφάλαιο θα επιχειρηθεί η αποκωδικοποίηση των λειτουργιών της Πληροφόρησης και οι λόγοι για τους οποίους αποτελεί έναν ισχυρό πυλώνα και πολλαπλασιαστή ισχύος για τα κράτη. Προς τούτο απαντώνται τα ερωτήματα: α. Πώς μπορεί να βοηθήσει η Πληροφόρηση στην υψηλή στρατηγική και στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας; β. Ποια είναι η σύγχρονη λειτουργία των υπηρεσιών πληροφοριών; γ. Είναι δυνατή η δημιουργία μιας κεντρικής ευρωπαϊκής υπηρεσίας πληροφοριών και υπό ποιες προϋποθέσεις;

Στο 3^ο κεφάλαιο θα αναλυθεί η σημερινή λειτουργία των ελληνικών υπηρεσιών πληροφοριών. Τα ερωτήματα που θα απαντηθούν είναι τα κάτωθι: α. Πως λειτουργούν οι σημερινές ελληνικές υπηρεσίες; β. Ποια είναι τα προβλήματα, οι ελλείψεις και οι προκλήσεις για το μέλλον; γ. Ποια είναι τα διδάγματα από την υπόθεση «Ocalan -1999»; δ. Θα μπορούσε το Ισραήλ να αποτελέσει πρότυπο για τις ελληνικές υπηρεσίες πληροφοριών;

Στο 4^ο κεφάλαιο, που είναι και το τελευταίο, θα αποτυπωθούν τα συμπεράσματα από την ανάλυση των προηγούμενων κεφαλαίων και θα προταθούν λύσεις για την επιχειρησιακή αναβάθμιση των ελληνικών υπηρεσιών πληροφοριών. Οι προτάσεις αλλά και η προσέγγιση όλης της μελέτης δεν έχει πολιτική χροιά, ούτε έχει σκοπό να θίξει τις επιλογές του παρελθόντος, αλλά να συμβάλλει στην ενδυνάμωση του ελληνικού έθνους.

Ο παραγωγικός συλλογισμός είναι αυτός που υιοθετήθηκε για την ολοκλήρωση της διατριβής, καθώς το ερώτημα που θα απαντηθεί είναι συγκεκριμένο. Το επιστημονικό πλαίσιο μέσα από το οποίο αναλύονται τα στοιχεία της εργασίας είναι οι θεωρίες των διεθνών σχέσεων και κυρίως ο ρεαλισμός, που θεωρώ ότι πλαισιώνει καλύτερα το υπό διερεύνηση ερώτημα. Σημαντικός είναι ο εντοπισμός των ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών και ο καθορισμός του αιτιώδους και αιτιατού στις υποθέσεις εργασίας και στα ιστορικά παραδείγματα που θα εξετασθούν. Οι μεταβλητές θα αφορούν σε ηγετικά πρόσωπα, το διεθνές δίκαιο (π.χ. εθιμικό δίκαιο, δίκαιο της θάλασσας), παράγοντες ισχύος (π.χ. ένοπλες δυνάμεις, ενεργειακοί και οικονομικοί δείκτες), χαρακτηριστικά διεθνούς περιβάλλοντος (διεθνείς τάσεις, περιφερειακές συμμαχίες) και κοινωνικοπολιτικές επιρροές στις σχέσεις των κρατών.

Η σπουδαιότητα της ανά χείρας μελέτης έγκειται στην έλλειψη παρόμοιων ερευνών. Επιπλέον θεωρείται σημαντική διότι προσπαθεί να συμβάλλει στην ειρήνη, στην επιβίωση και στην ασφάλεια του Ελληνισμού, που βρίσκεται εντός ενός ιδιαίτερα ασταθούς υποσυστήματος, αυτό της Ανατολικής Μεσογείου. Παράλληλα θα προσφέρει μια επικαιροποίηση στις σύγχρονες θεσμικές αλλαγές και τον τρόπο λειτουργίας των ελληνικών υπηρεσιών πληροφοριών. Επιπρόσθετα κρίνεται πως είναι απολύτως αναγκαία, καθώς θα οδηγήσει στον εντοπισμό κενών και σε συγκεκριμένες προτάσεις προς υιοθέτηση, με απώτερο σκοπό την εσωτερική και εξωτερική ενδυνάμωση της Ελλάδας. Το εθνικό δίπολο Ελλάδα-Κύπρος, το οποίο αποτελεί σχεδόν το σύνολο του Ελληνισμού, παρουσιάζεται σε μέρος της μελέτης ως ενιαία οντότητα, καθώς μόνο με αυτόν τον τρόπο θα καταφέρει να επιβιώσει και να αμυνθεί εναντίον του σύγχρονου τουρκικού επεκτατισμού, αλλά και να αποτελέσει έναν ισχυρό δρώντα και ρυθμιστή των εξελίξεων στην Ανατολική Μεσόγειο (Μάζης, 2021, σελ. 28-30), (Τσακίρης, 2018, σελ. 12-13).

Το θέμα της διατριβής επιλέχθηκε από προσωπικό και επαγγελματικό ενδιαφέρον, καθώς η Τουρκία είναι η χώρα που απειλεί διαχρονικά τα συμφέροντα της Ελλάδας και τα Κύπρου. Η κύρια δυσκολία που αντιμετώπισα στην έρευνα είναι ο μικρός

αριθμός των ακαδημαϊκών πηγών που αναφέρονται στις λειτουργίες και τη γραφειοκρατία των ελληνικών υπηρεσιών πληροφοριών. Αυτό οφείλεται σε τρεις λόγους. Αρχικά στο γεγονός ότι μεγάλο μέρος της Πληροφόρησης αποτελεί η μυστική δράση και πολλές πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο λειτουργία τους και τις επιτυχίες τους είναι διαβαθμισμένες και μη διαθέσιμες στο ευρύ κοινό, ενώ παράλληλα μικρή προσπάθεια έχει γίνει στα πλαίσια της μερικής εξωστρέφειας, που θεωρείται απαραίτητη στις σύγχρονες δημοκρατίες, ώστε να αλλάξει η γενική στάση καχυποψίας προς τις ελληνικές υπηρεσίες. Κατά δεύτερον οφείλεται στο γεγονός ότι, η Πληροφόρηση αποτελεί έναν παραμελημένο τομέα των διεθνών σχέσεων, όπως αναφέρουν σχεδόν στο σύνολο των συγγραμμάτων τους οι καθηγητές Λιαρόπουλος και Κωνσταντόπουλος. Ο τρίτος και σημαντικότερος λόγος είναι οι παθογένειες του ελληνικού πολιτικού συστήματος, όπως υποστηρίζουν και στα συγγράμματά τους και οι καθηγητές Αποστολίδης (2014, σελ. 310), Φιτσανάκης (2015, σελ. 94, 120-133) και Νομικός (2004, σελ. 3), που οδηγούν στη διαχρονική έλλειψη ενδιαφέροντος και σε καχύποπτη στάση των κυβερνήσεων και της κοινωνίας έναντι των υπηρεσιών πληροφοριών.

Ως αποτέλεσμα, υποτιμάται συχνά ο ρόλος της Πληροφόρησης στην ενδυνάμωση του έθνους. Ιστορικά αυτό αποδείχθηκε στη διαχείριση κρίσιμων εθνικών υποθέσεων, όπως ήταν η κρίση των Ιμίων το 1996 και η υπόθεση Ocalan το 1999. Τα παραπάνω προβλήματα θα πρέπει να ξεπεραστούν και να αλλάξει η στάση της ελληνικής κοινωνίας σχετικά με το ρόλο και τη δράση των υπηρεσιών πληροφοριών, ώστε η χώρα μας να αποτελέσει μεσο – μακροπρόθεσμα σημαντικό δρώντα στις διεθνείς εξελίξεις. Ενδεχομένως η παρούσα διατριβή θα προσθέσει ένα μικρό λιθαράκι στην οικοδόμηση κατάλληλης κουλτούρας πληροφοριών σε αυτούς που πρέπει να τη διαθέτουν και που είναι φανερά ελλιπής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑ

1.1 Ανάλυση του Διεθνούς Περιβάλλοντος - Τάσεις και Διακρατικές Σχέσεις

Το σύγχρονο παγκόσμιο περιβάλλον δείχνει να μεταβάλλεται με εξαιρετικά γρήγορους ρυθμούς, ιδιαίτερα μεταψυχροπολεμικά. Από τη διάλυση της ΕΣΣΔ, οι ΗΠΑ αποτέλεσαν τον ηγεμονικό σταθεροποιητή του νέου παγκόσμιου συστήματος, με δυνατότητα προβολής ισχύος σε όλη την υφήλιο¹. Το NATO ανέλαβε το ρόλο του εργαλείου εφαρμογής της αμερικανικής ηγεμονικής πολιτικής και το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ το ρόλο του νομιμοποιητή. Καθώς η χρήση βίας απαγορεύεται σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο², η πλειοψηφία των κρατών συνήθως δεν επιλέγει την ένοπλη σύγκρουση, υπό τον κίνδυνο της σταδιακής απομόνωσής τους, είτε της επιβολής ήπιων και σκληρών μέτρων και κυρώσεων σε βάρος τους (Heywood, 2011, σελ. 341-350). Ωστόσο, οι ΗΠΑ, για να δικαιολογήσουν την ένοπλη παρέμβαση στις διεθνείς διενέξεις, χρησιμοποίησαν κατά καιρούς ως κύρια επιχειρήματα τα ανθρώπινα δικαιώματα, την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και την επιβολή της διεθνούς ειρήνης (Cassese, 2012, σελ. 59).

Στο νέο μεταψυχροπολεμικό παγκόσμιο σύστημα, ήταν ξεκάθαρο πως όποια χώρα θα απειλούσε την ηγεμονία της υπερδύναμης, δε θα άφηνε επιλογή στη δεύτερη, παρά να συγκρουστεί μαζί της, σύμφωνα με τη «θουκυδίδεια παγίδα». Σύγχρονο παράδειγμα αποτελεί η Κίνα, η οποία όπως υποστηρίζει ο Allison θα αναγκάσει μελλοντικά τις ΗΠΑ σε σύγκρουση³, εξαιτίας της ραγδαίας σινικής οικονομικής και στρατιωτικής ανάπτυξης και της σύγχρονης προβολής ισχύος στην Ανατολική Ασία. (2017, 1^ο τμήμα). Ωστόσο, η παντοδυναμία των ΗΠΑ δεν κράτησε για πολλά χρόνια και το όραμα του Fukuyama για μια νέα παγκόσμια ισορροπία βασισμένη στις αρχές του

¹ Αυτό απέδειξαν με τις επιχειρήσεις Desert Storm - 1990 και Iraqi Freedom - 2003 στο Ιράκ, τον βομβαρδισμό της Σερβίας κατά τη διάρκεια της επιχείρησης Noble Anvil - 1999 και την εισβολή στο Αφγανιστάν (Επιχείρηση Enduring Freedom 2001). Πρόσφατο παράδειγμα επίδειξης σκληρής ισχύος ήταν η εκτέλεση του Στρατηγού Soleimani, διοικητή των επίλεκτων ιρανικών ειδικών δυνάμεων στις 02 Ιαν 2020, κοντά στο διεθνές αεροδρόμιο της Βαγδάτης, με χρήση drones.

² Εκτός από την περίπτωση της νόμιμης άμυνας.

³ Αν και στο βιβλίο του «Destined for War. Can America and China Escape Thucydides' Trap?» υποστηρίζει πως υπάρχουν κάποια περιθώρια εξεύρεσης ειρηνικής επίλυσης των διαφορών μεταξύ των δύο χωρών.

φιλελευθερισμού και των δυτικών αξιών, όπως την περιγράφει στο βιβλίο του «The End of History and the Last Man», δείχνει να μην επαληθεύεται (1992).

Μετά το πλήγμα της 09/11 και την αλλαγή στην εξωτερική της πολιτική, η υπερδύναμη σταδιακά έδειξε να χάνει το ρόλο του διεθνούς τοποτηρητή και διαιτητή και να επιλέγει μια πιο εσωστρεφή πολιτική, μεταβάλλοντας μερικώς το μονοπολικό σύστημα. Εγκαταλείφθηκε έκτοτε σταδιακά η πολιτική της προστασίας των παραδοσιακών συμμάχων (όπως η ΕΕ) και η αμερικανική εξωτερική πολιτική υιοθέτησε μια πρωτοφανή για τα έως τότε δεδομένα εσωστρέφεια, επιτρέποντας στο παγκόσμιο σύστημα να μετατραπεί σταδιακά από μονοπολικό σε πολυπολικό (Heywood, 2013, σελ. 374-383). Παράλληλα, το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για τη Μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο δείχνει να μειώνεται συνεχώς. Αυτό εξηγείται σε ένα βαθμό από το γεγονός ότι, οι επιχειρήσεις κατά του καθεστώτος Hussein το 2003 και στη συνέχεια κατά των ισλαμικών τρομοκρατικών οργανώσεων (Al Qaeda και ISIS) στα πλαίσια της προληπτικής άμυνας (pre-emptive self defense), δεν απέφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα και δημιούργησαν πολλά εσωτερικά προβλήματα στις χώρες της περιοχής και μίσος για τον δυτικό κόσμο (Τριανταφύλλου κ.ά., 2008, σελ. 287-291)

Όπως συμβαίνει στη φύση, έτσι και στις διεθνείς σχέσεις, τα κενά συμπληρώνονται. Το κενό ισχύος που δημιουργήθηκε από τη μείωση της αμερικάνικης επιρροής σε παγκόσμιο επίπεδο, ήρθαν να καλύψουν οι λιγότερο ισχυρές χώρες, ανάλογα με αυτά που τους επιτρέπει η ισχύ τους, αλλά και οι εθνικοί τους στόχοι. Η αλλαγή στην πολιτική φιλοσοφία των ΗΠΑ, επέτρεψε σε μεσαία και μικρά κράτη που επιθυμούσαν να αυξήσουν την επιρροή τους (αναθεωρητικά κράτη), να αλλάξουν την ισορροπία στο διεθνές σύστημα και στα περιφερειακά υποσυστήματα. Η οικονομική και στρατιωτική ανάπτυξη της Κίνας ως αντίπαλο δέος των ΗΠΑ, η άνοδος της Ρωσίας με την προσάρτηση της Κριμαίας και τις επιχειρήσεις στη Συρία και στον Καύκασο, ο αναθεωρητισμός κρατών όπως η Τουρκία και οι διαμορφούμενες περιφερειακές συμμαχίες στην Ανατολική Μεσόγειο, τη Μέση και Άπω Ανατολή είναι ορισμένα από τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου παγκόσμιου συστήματος που τείνουν να αλλάξουν τις υφιστάμενες γεωπολιτικές ισορροπίες (Φραγκονικολόπουλος, Πρόεδρος, 2015, σελ. 200-201).

Στο πλαίσιο αυτό, παρατηρείται συχνά από αρκετά κράτη η αναζήτηση συμμάχων για ευκαιριακή σύμπλευση (jackal & piling-on bandwagoning) προς επίτευξη βραχυπρόθεσμων πολιτικών στόχων, χωρίς να διασφαλίζεται η διαχρονικότητα των

συμμαχιών. Σήμερα φαίνεται να υπερισχύει ένας νέος τρόπος κατανομής της ισχύος, σύμφωνα με την «ισορροπία των συμφερόντων» (Schweller, 1994). Χαρακτηριστικό παράδειγμα στο σύμπλοκο της Ευρασίας αποτελεί η στρατηγική ευκαιριακή σύμπλευση της Τουρκίας με τη Ρωσία, παρά το γεγονός ότι οι δύο χώρες ήταν παραδοσιακά αντίπαλοι, κυρίως μέχρι το 1991 οπότε και κατέρρευσε η ΕΣΣΔ και παρά το ότι η πρώτη είναι μέλος του NATO και από τους πολυτιμότερους συμμάχους των ΗΠΑ διαχρονικά (Đidić, Kösebalaban, 2019).

Η εμπειρία των σύγχρονων πολέμων στη Συρία και στη Λιβύη, όπου οι συγκρούσεις συνεχίζονται, έχει δείξει ότι η μορφή του πολέμου έχει αλλάξει και δεν υπάρχουν μόνο ξεκάθαροι αντίπαλοι, αλλά και πολλαπλοί εξωτερικοί δρώντες. Επιπλέον, οι πόλεμοι αυτοί απέδειξαν ότι είναι δύσκολο να υπολογίσει κανείς το ντόμινο των εξελίξεων, καθώς μια ασταθής χώρα μπορεί να έχει σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο στο εγγύς περιβάλλον της. Παρατηρώντας τη μεγάλη εικόνα, φάνηκε ότι, η προσπάθεια εκδημοκρατισμού χωρών με διαφορετική κοινωνικοπολιτική κουλτούρα (όπως η ισλαμική) στα πλαίσια των δυτικών προτύπων, απεδείχθη μια εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση (Φραγκονικολόπουλος, Προέδρου, 2015, σελ. 14-15). Στο περιφερειακό σύστημα της Ευρασίας, η Αραβική Άνοιξη, η οποία υποστηρίχθηκε από τις περισσότερες χώρες της Δύσης, δεν απέφερε την αναμενόμενη κοινωνικοπολιτική αναβάθμιση στις αραβικές χώρες, καθώς αυτές δεν ήταν έτοιμες να αποδεχτούν τόσο σημαντικές αλλαγές στις κοινωνίες τους. Φάνηκε καθαρά σε αυτές τις περιπτώσεις ότι, η απότομη ανατροπή του status quo μπορεί να επιφέρει καταστροφικά αποτελέσματα.

Το γεγονός ότι δεν είναι πάντα ξεκάθαρες οι αντίπαλες πλευρές, δημιουργεί σύγχυση και αμφιβολία στους δρώντες, σχετικά με τη λήψη των αποφάσεων. Έτσι στα σύγχρονα κράτη, ο υπολογισμός κόστους – οφέλους στους λήπτες αποφάσεων, φαίνεται να γέρνει υπέρ της επίλυσης προβλημάτων μέσω ειρηνευτικών μεθόδων, παρά στη χρήση βίας, η οποία απαγορεύεται ρητά στον καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ, στο άρθρο 2(4) του οποίου αναφέρεται ότι: *«Όλα τα κράτη μέλη στις διεθνείς τους σχέσεις θα απέχουν από την απειλή ή τη χρήση βίας, που εκδηλώνεται εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε κράτους...»* (Charter of the United Nations, 1945). Άλλωστε η ένοπλη σύγκρουση στη σύγχρονη εποχή, δε μπορεί να έχει τη νομιμοποίηση που είχε άλλοτε. Ιδιαίτερα στα δυτικά κράτη, η ασφάλεια και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών έχουν αναδειχθεί σε ύψιστη υποχρέωση του κράτους (Cassese, 2012, σελ. 76-78).

Η αναζήτηση της σταθερότητας σε αυτό το άναρχο περιβάλλον, επιδιώκεται από τα κράτη μέσω της συνεργασίας σε περιφερειακό επίπεδο, σχηματίζοντας πολιτικο - οικονομικές και αμυντικές συμμαχίες, οι οποίες αποκτούν όλο και μεγαλύτερη γεωπολιτική αξία. Στις διαμορφούμενες αυτές περιφέρειες, οι ισχυρότερες χώρες που συμμετέχουν, είναι αυτές που αποκτούν ένα ειδικό βάρος σε ζητήματα πολιτικής και ασφάλειας, καθώς αποκτούν αυξημένες δυνατότητες άσκησης επιρροής και προβολής ισχύος εντός αυτών (Τζιάρας, 2020, σελ. 39-46). Αφού παρουσιάστηκε συνοπτικά η μορφή του σημερινού παγκόσμιου συστήματος και *η μετατροπή του από μονοπολικό σε πολυπολικό με τάσεις περιφερισμού*, θα ακολουθήσει μια σύντομη ανάλυση της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου, στην οποία παρατηρείται η σύγχρονη τουρκική επιθετικότητα εναντίον του Ελληνισμού.

2.2 Συμμαχίες και Γεωπολιτικές Ισορροπίες στην Ανατολική Μεσόγειο

Η μελέτη του σύγχρονου περιφερειακού υποσυστήματος της Ανατολικής Μεσογείου και η ανάλυση των διακρατικών σχέσεων που αναπτύσσονται σε αυτό απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή, καθώς τα τελευταία χρόνια οι εξελίξεις είναι ραγδαίες. Τα αποτελέσματα της Αραβικής Άνοιξης (πόλεμοι στη Συρία και Λιβύη, μεταναστευτικό - προσφυγικό ζήτημα), οι συγκρούσεις σε Ανατολική Ουκρανία και Αρμενία, η για πολλά χρόνια ασταθής κατάσταση στα Βαλκάνια, η στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ρωσίας και των ΗΠΑ στα περιφερειακά ζητήματα, οι νέες διαμορφούμενες διμερείς και πολυμερείς συμμαχίες, η επιδίωξη της ενεργειακής ασφάλειας και ο τουρκικός αναθεωρητισμός και επεκτατισμός, είναι μερικά μόνο από τα κομμάτια που συνθέτουν το σημερινό γεωπολιτικό παζλ της περιοχής. Εν τω μεταξύ, η στρατηγική αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ και η σταδιακή απομάκρυνση από το ΝΑΤΟ και την ΕΕ, έχουν αλλάξει σημαντικά τη συνοχή και την ενιαία πολιτική της δύσης στην περιοχή, σε στρατηγικής φύσης ζητήματα (Τζιάρας, 2020, σελ. 27-37). Στη συνέχεια θα αναφερθούν τα σημαντικότερα εμπλεκόμενα μέρη στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και ο τρόπος που διαμορφώνονται οι συμμαχίες, υπό το πρίσμα των ενεργειακών εξελίξεων, που αποκτούν γεωπολιτικό και γεωοικονομικό χαρακτήρα.

Τα άμεσα εμπλεκόμενα μέρη σχετικά με τις ενεργειακές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο, είναι αρχικά οι χώρες, στα θαλάσσια όρια των οποίων ανακαλύφθηκαν τα κοιτάσματα του φυσικού αερίου. Αυτές είναι η Κύπρος, το Ισραήλ και η Αίγυπτος. Μελλοντικά, στις χώρες που διαθέτουν πόρους φυσικού αερίου ενδεχομένως θα προστεθούν κι άλλες όπως η Ελλάδα, η Ιορδανία και η Συρία, αφού

εκτιμάται ότι υπάρχουν κοιτάσματα στις θαλάσσιες ζώνες τους. Το πρόγραμμα EastMed εκτός από ενεργειακό, αποτελεί και γεωπολιτικό εγχείρημα, καθώς ανεξάρτητα από το οικονομικό κόστος της μεταφοράς του φυσικού αερίου, επιτυγχάνεται η παράκαμψη της Τουρκίας και η επίτευξη της διαφοροποίησης των οδών, τα οποία είναι προς το συμφέρον της ΕΕ, η οποία χρηματοδοτεί και υποστηρίζει τη συμφωνία. (Μάζης, Σγουρός, 2020, σελ. 30-32). Άλλωστε η μικρότερη ενεργειακή εξάρτηση από τη Ρωσία και η εξεύρεση νέων πόρων και οδών, αποτελούσε ανέκαθεν στρατηγικό στόχο της ΕΕ, καθώς στο πρόσφατο παρελθόν, οι κρίσεις στις ρωσο-ουκρανικές σχέσεις το 2006 και 2009 είχαν ως αποτέλεσμα τη διακοπή της ροής φυσικού αερίου προς την Ευρώπη (Oxford, 2014, σελ. 71-75).

Η Ρωσία αποτελεί τον κύριο ενεργειακό τροφοδότη της ΕΕ σε φυσικό αέριο και πετρέλαιο και ενδιαφέρεται άμεσα για τις ενεργειακές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο. Τα τελευταία στατιστικά στοιχεία του 2018, δείχνουν ότι η Μόσχα καλύπτει το 40.1% των εισαγωγών φυσικού αερίου, το 32.0% των εισαγωγών σε πετρελαϊκά προϊόντα και το 42.3% των εισαγωγών στερεών καυσίμων που προέρχονται εκτός της ΕΕ (Eurostats, 2018). Επιπρόσθετα, η ανάμιξη της Μόσχας σε όλες τις πρόσφατες ένοπλες συγκρούσεις της ευρύτερης περιοχής (Συρία, Λιβύη, Nagorno Karabakh, Ουκρανία) και η ειδική σχέση που έχει αναπτύξει με την Τουρκία, σε συνδυασμό με την αμηχανία και την αδυναμία εφαρμογής ισχυρής πολιτικής της ΕΕ, της επιτρέπουν να αποτελεί ένα από τους σημαντικότερους δρώντες στην περιοχή και να ελπίζει σε αυξημένες δυνατότητες επιρροής στους μελλοντικούς ενεργειακούς και γεωπολιτικούς σχεδιασμούς (Μάζης, Σγουρός, 2020, σελ. 69).

Η ΕΕ, ειδικά μετά την απόφαση για αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου, δείχνει να περνά μια μακρά περίοδο κρίσης. Παρατηρούνται συνεχώς νέες διακρατικές συγκρούσεις που οδηγούν σε μικρά ή μεγαλύτερα ρήγματα στο εσωτερικό της οργάνωσης και απειλούν τη συνοχή της. Η άνοδος των ακροδεξιών και αντιευρωπαϊκών ιδεολογιών, οι επιμέρους πολιτικές και κοινωνικές διαφορές μεταξύ των χωρών, η αδυναμία αντιμετώπισης του μεταναστευτικού προβλήματος, το πολιτικοοικονομικό χάσμα βορρά – νότου και οι σχισματικές τάσεις χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, αποτελούν σύγχρονες προκλήσεις για την επιβίωσή της. Το βασικό ερώτημα σχετικά με το ευρωπαϊκό όραμα είναι αν θα αλλάξει μελλοντικά ο τρόπος λειτουργίας προς ένα υπερεθνικό σύστημα με κεντρική εξουσία ή θα συνεχίσει να λειτουργεί ως σύνολο κυρίαρχων κρατών (Ιωακειμίδης, 2019, σελ. 77-80). Σε κάθε περίπτωση η ΕΕ, μέλη της

οποίας είναι η Ελλάδα και η Κύπρος, παρά τα προβλήματά της, αποτελεί έναν από τους κύριους δρώντες στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και μπορεί σε μεγάλο βαθμό να επηρεάζει τις γεωοικονομικές ισορροπίες στην περιοχή.

Τα Βαλκάνια θεωρούνται μεταψυχροπολεμικά η πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης. Οι σοβαρές εθνικές συγκρούσεις και ιστορικές διαφορές, η οικονομική ανέχεια, η πολιτική διαφθορά, και το γεγονός ότι αποτελούν ένα μόνιμο πεδίο διαμάχης μεταξύ Ρωσίας και ΗΠΑ είναι τα κυριότερα χαρακτηριστικά της περιοχής, που την καθιστούν εξαιρετικά ασταθή. Τα τελευταία χρόνια, η εξάπλωση της μουσουλμανικής θρησκείας και τρόπου ζωής, κυρίως ως αποτέλεσμα της τουρκικής επιρροής και προβολής ήπιας ισχύος, περιπλέκουν ακόμα περισσότερο τις πολιτικο – κοινωνικές ισορροπίες. Παρά τα προβλήματα αυτά, εξαιτίας της γεωγραφικής θέσης τους οι βαλκανικές χώρες είναι εξαιρετικά σημαντικές για τους ευρύτερους γεωπολιτικούς και ενεργειακούς σχεδιασμούς, ιδιαίτερα για την επίτευξη του στόχου για διαφοροποίηση των ενεργειακών οδών από την νοτιοανατολική προς την κεντρική Ευρώπη (Αρμακόλας, Ντόκος, 2013, σελ. 243-258).

Τα κοιτάσματα που ανακαλύφθηκαν στην Ανατολική Μεσόγειο θεωρούνται αμελητέα σε παγκόσμιο επίπεδο, ωστόσο είναι αξιόλογα σε περιφερειακό, για την ενεργειακή ενίσχυση των χωρών της περιοχής και της Ευρώπης. Η αξιοποίηση τους συναντά δυσκολίες καθώς υπάρχει απόκλιση συμφερόντων και διεκδικήσεις εκατέρωθεν από τα εμπλεκόμενα μέρη. Για όσο διάστημα δε θα βρίσκεται μια αποδεκτή λύση στο κυπριακό ζήτημα, το πολεμικό κλίμα που επικρατεί στην περιοχή πιθανότατα δε θα αλλάξει, καθώς δε θα μπορεί να επιτευχθεί μια συνολική διευθέτηση των επιμέρους προβλημάτων και διαφωνιών. Στην προσπάθεια αυτή η Ελλάδα και η Κύπρος πρέπει να διατηρούν κοινή στρατηγική, στην οποία πρέπει να εξασφαλίζεται η στήριξη της ΕΕ και των ΗΠΑ (Τσακίρης, 2018, σελ. 12-13). Άλλωστε, όπως έχει αποδείξει η πρόσφατη παγκόσμια ιστορία, οι περισσότεροι πόλεμοι και συγκρούσεις συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με τον έλεγχο των ενεργειακών πόρων και διαδρόμων.

Η Τουρκία, ακολουθώντας μια δική της ενεργειακή πολιτική δεν έχει καταφέρει να πάρει μέρος στις διαμορφωθείσες συμμαχίες και συμφωνίες. Αντιτίθεται δε σε αυτές και προσπαθεί να αναδιαμορφώσει τους κανόνες, προτείνοντας και επιβάλλοντας συχνά μέσω της σκληρής ισχύος, τα δικά της σχέδια για συνεκμετάλλευση των ανακαλυφθέντων ενεργειακών πόρων, υιοθετώντας ή αγνοώντας κατά περίπτωση το εθνικό δίκαιο. Επιπρόσθετα, δεν επιθυμεί να χάσει την πρωτοκαθεδρία στις ενεργειακές

οδούς, καθώς αποτελεί τον κύριο ενεργειακό κόμβο για τη μεταφορά πετρελαίου από τη Μέση Ανατολή προς τη Δύση (Dagoumas, Flouros, 2016). Για να γίνει ευκολότερα αντιληπτός ο σύγχρονος τουρκικός επεκτατισμός, θα ακολουθήσει μια σύντομη περιγραφή των χαρακτηριστικών του σημερινού τουρκικού κράτους και της επιθετικότητας που εμφανίζει εναντίον των περισσότερων γειτονικών του χωρών.

2.3 Σύγχρονος Τουρκικός Αναθεωρητισμός

Η Άγκυρα τα τελευταία χρόνια φαίνεται ότι προσπαθεί να αναλάβει το σκήπτρο του πανισλαμισμού από τις αραβικές χώρες (τα ΗΑΕ, τη Σαουδική Αραβία και την Αίγυπτο) και να αναδειχτεί ως η παγκόσμια ηγέτιδα των απανταχού μουσουλμάνων και περιφερειακή υπερδύναμη με πολιτιστικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά, με πρωταγωνιστικό ρόλο σε Ευρώπη, Ασία και Αφρική. Ωστόσο αυτό αποδεικνύεται δύσκολο, καθώς ο επεκτατισμός που επιδεικνύει η Άγκυρα έχει επιφέρει πολλαπλά προβλήματα με όλες σχεδόν τις γειτονικές της χώρες, ακόμα και με παραδοσιακούς συμμάχους όπως το Ισραήλ και η Αίγυπτος, δημιουργώντας έτσι τις προϋποθέσεις για μια περιφερειακή συνεργασία ανάσχεσης της τουρκικής επιθετικότητας (Τσακίρης, 2018, σελ. 25-28).

Οι εσωτερικές πολιτικοκοινωνικές αλλαγές, κυρίως μετά την απόπειρα πραξικοπήματος τον Ιούλιο του 2016, ανέδειξαν τον Erdogan ως τον απόλυτο πρωταγωνιστή της τουρκικής πολιτικής σκηνής. Από τότε η Τουρκία απομακρύνεται με γοργούς ρυθμούς από τις προηγούμενες προσπάθειες εκδημοκρατισμού και ένταξής της στην ΕΕ, δείχνοντας την εικόνα μιας αυταρχικά διοικούμενης χώρας. Απολύθηκαν και αντικαταστάθηκαν χιλιάδες δημόσιοι υπάλληλοι και στρατιωτικοί, πολλοί από τους οποίους φυλακίστηκαν με συνοπτικές διαδικασίες. Παράλληλα υιοθετήθηκαν βίαιες μέθοδοι καταστολής εναντίον ΜΜΕ, συνδικαλιστικών οργάνων και κρατικών φορέων, τα οποία σύμφωνα με τον Erdogan υπονόμευαν το πολιτικό καθεστώς. Η κυβερνητική παρέμβαση σε ολόκληρο το φάσμα των κρατικών λειτουργιών έκτοτε είναι έντονη, ενώ η επιβίωση του καθεστώτος επετεύχθη εις βάρος των ανθρώπινων δικαιωμάτων, της ελευθερίας του λόγου και γενικά κάθε δημοκρατικής αξίας⁴. Εξαιτίας της απόλυτης κυριαρχίας του Erdogan στην τουρκική πολιτική σκηνή, πολλοί αναλυτές και

⁴ Αυτό επιβεβαιώθηκε και με την πρόσφατη αποχώρηση της Άγκυρας από το σύμφωνο της Κωνσταντινούπολης για τη βία κατά των γυναικών τον Μάρτιο του 2021, γεγονός που προκάλεσε διεθνείς αντιδράσεις.

ακαδημαϊκοί αναφέρονται σήμερα στη χώρα ως μια νέα «ερντογανική Τουρκία» (Τζιάρρας, 2020, σελ. 73-74).

Η πολιτική ισχυροποίηση του Erdogan στο εσωτερικό της Τουρκίας δείχνει να μεταφράζεται σε μια πιο εξωστρεφή, ανεξάρτητη και αναθεωρητική συμπεριφορά της Τουρκίας στα διεθνή ζητήματα. Ο αναθεωρητισμός αυτός μετατράπηκε σε επεκτατισμό, αμέσως μόλις το επέτρεψαν οι εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες. Η επιδεικνυόμενη επιθετικότητα και στρατιωτική εμπλοκή της στις γειτονικές ασταθείς περιοχές την τελευταία δεκαετία, ήρθε κυρίως ως αποτέλεσμα της Αραβικής Άνοιξης. Φάνηκε τότε ότι το κίνημα αυτό θα εξυπηρετούσε τις στρατηγικές επιδιώξεις της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή. Για αυτό το λόγο η Άγκυρα στήριξε τις εξεγέρσεις αυτές, κυρίως σε Λιβύη και Αίγυπτο, παρέχοντας οικονομική και στρατιωτική βοήθεια, ενώ με το πρόσχημα της κουρδικής απειλής εισέβαλε στο Ιράκ και στη Συρία, επεκτείνοντας μερικώς τα σύνορά της (Τζιάρρας, 2020, σελ. 75-76).

Η Τουρκία έχει υιοθετήσει τη φιλοσοφία του πολέμου δια αντιπροσώπων για να προωθήσει τα συμφέροντα της στις ένοπλες συγκρούσεις που έχει εμπλακεί. Φαίνεται ότι προτιμά τη χρησιμοποίηση σουνιτικών πολιτοφυλακών, μισθοφορικών και παρακρατικών ομάδων, καθώς και Σύριων ακραίων ισλαμιστών στις πολεμικές συρράξεις, ώστε να έχει μικρότερο κόστος σε δικές της απώλειες σε προσωπικό και μέσα. Παράλληλα, ενισχύει συνεχώς την αμυντική της βιομηχανία και τα οπλικά συστήματα, μερικά από τα οποία είχε την ευκαιρία να δοκιμάσει στους πολέμους της Λιβύης και Συρίας. Στην πρόσφατη σύγκρουση του Nagorno Karabakh χρησιμοποίησε τα δικής της κατασκευής Bayraktar και βοήθησε σε μεγάλο βαθμό στην επικράτηση των Αζέρων επί των Αρμενίων. Κατάφερε έτσι να επιτύχει μια νίκη σε επιχειρησιακό επίπεδο, χωρίς σημαντική εμπλοκή του στρατού και δικές της ανθρώπινες απώλειες (Καραγιάννης, 2020, σελ. 26). Επιπρόσθετα, τα τελευταία χρόνια εκφράζεται έντονα η επιθυμία απόκτησης πυρηνικών δυνατοτήτων, κάτι το οποίο προφανώς θα αποδειχθεί εξαιρετικά δύσκολο μελλοντικά, καθώς σε μια τέτοια περίπτωση θα άλλαζαν άρδην οι γεωπολιτικές και στρατιωτικές ισορροπίες στην περιοχή.

Στην ανοχή του τουρκικού αναθεωρητισμού από τη διεθνή κοινότητα, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η καλή σχέση και οι συχνές συνομιλίες του Erdogan με τον Αμερικάνο πρόεδρο Trump την τετραετία 2016 – 2020. Δόθηκε έτσι η ευκαιρία στον Τούρκο πρόεδρο να μπορεί να συναποφασίζει για τις εξελίξεις στις περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής και παράλληλα να ισορροπεί

γεωπολιτικά ανάμεσα σε ΗΠΑ και Ρωσία. Σύμφωνα με τον Bolton που υπηρέτησε ως σύμβουλος ασφάλειας των ΗΠΑ, ο Trump είχε προσωπικό όφελος από τις δραστηριότητες της τουρκικής Halkbank⁵ και έπαιρνε συχνά αποφάσεις προς το συμφέρον της Άγκυρας, οι οποίες δε δικαιολογούνταν σύμφωνα με την εξωτερική πολιτική και φιλοσοφία των ΗΠΑ (Bolton, 2020, κεφ. 7). Στο μεσοπρόθεσμο μέλλον απομένει να φανούν τα αποτελέσματα της αλλαγής στάσης των ΗΠΑ με την εκλογή της νέας κυβέρνησης Biden. Άλλωστε η πρόσφατη αναγνώριση της γενοκτονίας των Αρμενίων ήταν μια απόφαση σταθμός, που δείχνει ότι η νέα αμερικανική κυβέρνηση αντιμετωπίζει με εντελώς διαφορετικό τρόπο το τουρκικό κράτος. Σε καμία περίπτωση όμως δε θα πρέπει να αναμένεται ότι η Τουρκία θα εγκαταλειφθεί από τις ΗΠΑ, καθώς αποτελεί έναν εξαιρετικά σημαντικό σύμμαχο για το NATO, εξαιτίας της υψηλής γεωπολιτικής της αξίας.

Στο σημερινό άναρχο διεθνές σύστημα, οι ισχυρές χώρες μπορούν, όπως προαναφέρθηκε σε προηγούμενη παράγραφο, να αγνοούν κατά περίπτωση το διεθνές δίκαιο. Αυτό προσπαθεί να επιτύχει και η σημερινή τουρκική ηγεσία, επιδεικνύοντας μια εξαιρετικά φιλόδοξη εξωτερική πολιτική, προσπαθώντας να ξεφύγει από τη λογική του status quo και της εξάρτησης από τους δυτικούς συμμάχους της. Αναφορικά με την αδυναμία οριοθέτησης των ελληνοτουρκικών θαλασσιών ζωνών, η Άγκυρα ερμηνεύει το διεθνές δίκαιο σύμφωνα με το συμφέρον της. Ενώ η Ελλάδα στηρίζεται κατά βάση στη συνθήκη UNCLOS III και στο παραγόμενο εθνικό δίκαιο, η Τουρκία στηρίζεται σε παλαιότερες περιπτώσεις οριοθέτησης των θαλασσιών ζωνών που εξυπηρετούν καλύτερα τα συμφέροντά της και δεν επιτρέπει στη χώρα μας να ασκήσει τα κυριαρχικά δικαιώματά της, θεωρώντας ότι αυτό αποτελεί αιτία πολέμου. (Παπασταυρίδης, 2020, σελ. 22-38).

Το αφήγημα της «γαλάζιας πατρίδας» αποτελεί μια σχετικά πρόσφατη μορφή της τουρκικής επιθετικότητας, η οποία στηρίζεται στο γενικότερο πλαίσιο του τουρκικού αναθεωρητισμού, όπως περιγράφεται από τον κύριο εμπνευστή του Davutoglu, στο βιβλίο του «Το Στρατηγικό Βάθος». Σε αυτό αναφέρει μεταξύ άλλων: *«Είναι αδύνατο για την Τουρκία, η οποία δημιουργήθηκε στη βάση του ιστορικού και γεωπολιτικού παρελθόντος του οθωμανικού κράτους και υπεισήλθε στην κληρονομιά της, να διανοηθεί και να σχεδιάσει την άμυνά της αποκλειστικά στο πλαίσιο των συνόρων που κατέχει»*. Ο

⁵ Η υπόθεση της τουρκικής τράπεζας είναι σε εξέλιξη και αναμένεται να δημιουργήσει μελλοντικά σημαντικό πρόβλημα στον Τούρκο πρόεδρο.

Davutoglu έχοντας ερμηνεύσει με ακρίβεια την αναδιοργάνωση του μεταψυχροπολεμικού διεθνούς συστήματος και την ανακατανομή της ισχύος μεταξύ των κρατών, οραματίστηκε μια γεωπολιτικά ισχυρότερη Τουρκία, η οποία, σύμφωνα με τον ίδιο, θα μπορούσε να απεμπλακεί από τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων (ΗΠΑ, Ρωσία), να καταστεί αεροπορική και ναυτική υπερδύναμη και να αποκτήσει ένα νέο αναβαθμισμένο ρόλο στην παγκόσμια σκακιέρα. Θεωρεί μεταξύ άλλων ότι, η Τουρκία δεν είναι περιφέρεια, αλλά γεωπολιτικό κέντρο με κεντρική θέση μεταξύ Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής, με γεωγραφικό βάθος που εκτείνεται σε τρεις ζώνες: την εγγύς χερσαία λεκάνη (Βαλκάνια, Καύκασος, Μέση Ανατολή), την εγγύς θαλάσσια λεκάνη (Μαύρη Θάλασσα, Ανατολική Μεσόγειος, Κασπία, Ερυθρά Θάλασσα και Περσικός Κόλπος) και την εγγύς ηπειρωτική λεκάνη (Ευρώπη, Βόρεια Αφρική, Κεντρική και Ανατολική Ασία) (Davutoglu, 2010, σελ. 83, 189-194). Ακολουθώντας αυτό το δόγμα, με τα χρόνια η Τουρκία έχει καταφέρει να αποκτήσει σημαντική επιρροή στα Βαλκάνια και στις χώρες MENA, μέσω της προβολής ήπιας ισχύος και κυρίως μέσω της θρησκευίας, της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και της οικονομικής ενίσχυσης των μουσουλμανικών πληθυσμών (Hale, 2013, σελ. 202-206).

Ο έντονος αναθεωρητισμός που διακατέχει την Τουρκία στην πολιτική και κοινωνική πλειοψηφία της την τελευταία δεκαετία, φαίνεται στην πρόθεση του προέδρου Erdogan να αμφισβητεί ολοένα και πιο έντονα τη συνθήκη της Λωζάνης, σύμφωνα με την οποία δημιουργήθηκε το τουρκικό κράτος. Παράλληλα διατηρεί την εμμονή να γίνει πιο δημοφιλής στη σύγχρονη τουρκική κοινή γνώμη, ακόμα και από τον «πατέρα των Τούρκων» Mustafa Kemal. Το σύγχρονο ερντογανικό δόγμα στηρίζεται εν μέρει στη νταβουτογλιανή θεώρηση για το στρατηγικό βάθος της Τουρκίας και στο πρόσφατο αφήγημα της «γαλάζιας πατρίδας». Ενισχύεται δε με τις συχνές αναφορές στα «σύνορα της καρδιάς του Erdogan», τα οποία επεκτείνονται σε όλες τις γειτονικές χώρες όπου διαβίει μουσουλμανικός πληθυσμός (Mazis, 2021, σελ. 22-24). Το σύγχρονο τουρκικό κράτος επιδιώκει να εκμεταλλευθεί κάθε ευκαιρία για την επίτευξη αυτών των δύσκολων και μακρόπνοων στρατηγικών στόχων που έχει θέσει. Για να τους πετύχει, χρησιμοποιεί άλλοτε ήπια ισχύ (Βαλκάνια και χώρες Αφρικής), άλλοτε σκληρή ισχύ (Συρία, Λιβύη, Nagorno Karabakh) και άλλοτε συνδυασμό αυτών (Ελλάδα, Κύπρος). Στη συνέχεια θα γίνει περιγραφή των προκλήσεων και απειλών από τη σύγχρονη αυτή τουρκική επιθετικότητα, που καλούνται να αντιμετωπίσουν η Ελλάδα και η Κύπρος.

1.4 Προκλήσεις και Απειλές για την Ελλάδα από την Τουρκική Επιθετικότητα

Η επιθετικότητα της Άγκυρας εναντίον του Ελληνισμού, εκφράζεται στο επιχειρησιακό πεδίο με διάφορους τρόπους. Αρχικά, με τις επί σειρά ετών παραβιάσεις του εναέριου και θαλάσσιου χώρου στο Αιγαίο Πέλαγος και την Ανατολική Μεσόγειο. Έπειτα, ενισχύθηκε και κλιμακώθηκε με το μνημόνιο συνεργασίας με τη Λιβύη το 2019, με το οποίο η Άγκυρα απέδειξε ότι δεν αναγνωρίζει τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα. Στην κατεχόμενη Κύπρο, η απόφαση της Άγκυρας να επεκταθεί στα Βαρώσια της Αμμοχώστου, εκτός του ότι απέδειξε ότι δε σέβεται τις αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών⁶, αποτελεί ξεκάθαρη επιθετική ενέργεια κατά της Κυπριακής Δημοκρατίας. Άλλος τρόπος εκδήλωσης της επιθετικότητας είναι η γενική στάση της Άγκυρας στην εύρεση κοινώς αποδεκτής λύσης στο κυπριακό ζήτημα. Η επιμονή της διαίρεσης της νήσου σε δύο κράτη, ως συνέχεια της κατοχής της βόρειας πλευράς από την παράνομη εισβολή το 1974, κάτι που φαίνεται στις πρόσφατες δηλώσεις της τουρκικής και τουρκοκυπριακής ηγεσίας, αποτελεί μια ευθεία επιθετική ενέργεια προς τον Ελληνισμό (Mazis, 2021, σελ. 25). Εκτός από την προβολή σκληρής ισχύος κατά του Ελληνισμού, η Άγκυρα επιλέγει εξίσου αποτελεσματικά τη χρήση ήπιας ισχύος για την επίτευξη των επεκτατικών στόχων της, κυρίως μέσω της αυξημένης επιρροής που ασκεί στον μουσουλμανικό πληθυσμό (συχνά αναφέρεται ως τουρκικός πληθυσμός από τις τουρκικές πολιτικές ελίτ) που διαβιεί στην ελληνική επικράτεια, κυρίως στη Θράκη και τα Δωδεκάνησα. Ο ευτελισμός του ναού της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη, παρά τη διεθνή αντίδραση και κατακραυγή, ήταν μια καθαρά προκλητική ενέργεια, η οποία είχε σκοπό να μεταφέρει ένα ξεκάθαρο νέο-ισλαμικό μήνυμα στους ορθόδοξους χριστιανικούς πληθυσμούς.

Την αποφασιστικότητά της να μη δεχθεί τετελεσμένα στους ελληνικούς ενεργειακούς σχεδιασμούς στην Ανατολική Μεσόγειο, απέδειξε η Άγκυρα με την παρενόχληση των πλοίων της ιταλικής εταιρίας Eni τον Φεβρουάριο του 2018 από το τουρκικό πολεμικό ναυτικό και τις παράνομες έρευνες που πραγματοποιεί κατά διαστήματα στις θαλάσσιες ζώνες της Ελλάδας και Κύπρου, κινήσεις που αποτέλεσαν επιτυχίες σε τακτικό επίπεδο για το μπλοκάρισμα των ενεργειακών εξελίξεων και συμφωνιών, από τις οποίες απέχει η Άγκυρα. Η αμφισβήτηση των κυριαρχικών

⁶ Αποφάσεις 550/1983 και 789/1984 των ΗΕ.

δικαιωμάτων της Ελλάδας και Κύπρου που απορρέει από το αφήγημα της «γαλάζιας πατρίδας», προβλέπει τη διεκδίκηση του 27,6% της ελληνικής υφαλοκρηπίδας και του 69,08% της κυπριακής (Τσακίρης, 2018, σελ. 10, 25-26).

Ο σύγχρονος αναθεωρητισμός της Τουρκίας συντέλεσε στο μπλοκάρισμα των συνομιλιών για την επίλυση του κυπριακού ζητήματος στο Crans Montana τον Ιούλιο του 2017, η λύση του οποίου είναι απαραίτητη για τη διευθέτηση μακροχρόνιων δυσεπίλυτων προβλημάτων, όπως η συμφωνία για τις θαλάσσιες ζώνες. Πλέον, μετά και την αποτυχία των συνομιλιών για τη δημιουργία μιας κυπριακής ομοσπονδίας, η Άγκυρα παρουσιάζεται όλο και πιο επιθετική, επιμένοντας στη δημιουργία δύο ξεχωριστών κρατών, ενδεχομένως για να επιτύχει τους δικούς της όρους στο ομοσπονδιακό μοντέλο, προσπαθώντας έτσι να νομιμοποιήσει την παράνομη εισβολή του 1974 (Τζιάρρας, 2020, σελ. 123-135).

Η Τουρκία εκτιμάται ότι φιλοξενεί περίπου 4 εκατομμύρια πρόσφυγες και μετανάστες από εμπόλεμες (κυρίως τη Συρία) και μη περιοχές. Την τελευταία δεκαετία οι άνθρωποι αυτοί έχουν χρησιμοποιηθεί ελεγχόμενα από την Άγκυρα για την άσκηση πίεσης προς την ΕΕ. Το πρόβλημα αντιμετωπίζεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με χρηματοδότηση της Τουρκίας (συμφωνία του 2016), ωστόσο τα μεγαλύτερα προβλήματα καλούνται να αντιμετωπίσουν οι χώρες υποδοχής όπως η Ελλάδα και η Κύπρος, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη συνθήκη «Δουβλίνο III» του 2013. Η εργαλειοποίηση των μεταναστών και προσφύγων, επιτρέπει στους αμυντικούς αναλυτές να αναφέρονται σε έναν υβριδικό πόλεμο που διεξάγει η Τουρκία με πολλαπλούς στόχους (ΕΕ, Ελλάδα, Κύπρος). Η εκμετάλλευση των μεταναστών και η συνεχής πίεση προς την ΕΕ, έχει αποδειχθεί ένα εξαιρετικά αποτελεσματικό διαπραγματευτικό πλεονέκτημα στις κατά καιρούς οικονομικές απαιτήσεις της Άγκυρας, αλλά και στην ευρωπαϊκή ανοχή της σύγχρονης τουρκικής επιθετικότητας (Kirlappos, 2021).

Η σύγχρονη αναθεωρητική στάση της Τουρκίας, η διαρκής απειλή περί *casus belli* και η επί 47 ετών κατοχή της Βόρειας Κύπρου, αποτελούν ξεκάθαρες απειλές κατά του Ελληνισμού. Άλλωστε το επεισόδιο των Ιμίων το 1996 συνέβη ως απόδειξη της ευθείας τουρκικής αμφισβήτησης της εδαφικής κυριαρχίας δεκάδων ελληνικών νησιών και άλλων μικρότερων νησιωτικών σχηματισμών (Λιάκουρας, 2014, σελ. 178-182). Δεδομένου ότι οι επιθετικές βλέψεις της Τουρκίας δε θα αλλάξουν μακροπρόθεσμα, η Ελλάδα και η Κύπρος οφείλουν να ισχυροποιούνται ξεχωριστά αλλά και ως σύνολο,

ώστε να μπορέσουν μελλοντικά να αμυνθούν σε περίπτωση τουρκικής ένοπλης επίθεσης, καθώς πιθανότατα καμία χώρα ή υπερεθνικός πολιτικός (ΕΕ) και αμυντικός (ΝΑΤΟ) οργανισμός δε θα προσφέρει βοήθεια σε μια ενδεχόμενη ένοπλη ελληνοτουρκική σύγκρουση. Η διατήρηση της ειρήνης και η θωράκιση των ελληνικών συμφερόντων μακροπρόθεσμα, θα αποδειχθεί με βεβαιότητα μια δύσκολη υπόθεση για την Ελλάδα και την Κύπρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Η ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΩΣ ΠΥΛΩΝΑΣ ΙΣΧΥΟΣ

2.1 Πληροφόρηση και Εθνική Ασφάλεια

Ένας συνήθης και πρακτικός ορισμός για την ασφάλεια είναι: *η ελευθερία από τις απειλές και από τη στέρηση*. Ενώ ψυχροπολεμικά η συζήτηση αφορούσε κυρίως την εθνική ασφάλεια, στη σύγχρονη εποχή απαιτείται μια πιο ευρεία έννοια, ξεκινώντας από την ατομική ασφάλεια. Σύμφωνα με τον Buzan η ασφάλεια μπορεί να έχει πέντε βασικές πτυχές. Αυτές είναι η στρατιωτική, η πολιτική, η οικονομική, η κοινωνική και η περιβαλλοντική, οι οποίες αλληλοσυνδέονται με πολύπλοκους και συχνά απρόβλεπτους τρόπους. Τα τελευταία χρόνια το εύρος των απειλών εναντίον της ασφάλειας ενός κράτους δείχνει να πολλαπλασιάζεται συνεχώς. Εκτός από τις προκλήσεις από τους παραδοσιακούς εχθρούς και αντιπάλους, τα κράτη οφείλουν να αντιμετωπίζουν τη διεθνή τρομοκρατία, την παράνομη μετανάστευση, το οργανωμένο έγκλημα, τις κυβερνο-επιθέσεις και άλλες μικρότερες απειλές (Κωνσταντόπουλος, 2018, σελ. 3-5). Η παρούσα μελέτη θα εστιάσει στην επιδίωξη της εθνικής ασφάλειας.

Η Πληροφόρηση μεταφράζεται σε γνώση η οποία είναι αναγκαία για την εθνική ασφάλεια. Ένας ολοκληρωμένος ορισμός που εκφράζει τη σχέση πληροφόρησης και ασφάλειας, είναι αυτός των Gill και Phythian, σύμφωνα με τους οποίους: *«η Πληροφόρηση αφορά σε ένα εύρος δραστηριοτήτων (συλλογή, ανάλυση και διανομή πληροφοριών), που διεξάγονται μυστικά και στοχεύουν στη διατήρηση ή την αύξηση της σχετικής ασφάλειας, παρέχοντας προειδοποίηση για απειλές ή δυνητικές απειλές με έναν τρόπο που επιτρέπει την έγκαιρη εφαρμογή μίας προληπτικής πολιτικής ή στρατηγικής...»*. Οι υπηρεσίες πληροφοριών συνεισφέρουν με διάφορους τρόπους στην επίτευξη της ασφάλειας. Αρχικά βοηθούν στην αποφυγή του στρατηγικού αιφνιδιασμού και την εξουδετέρωση των εχθρικών ενεργειών πάσης φύσεως. Έπειτα, παρέχουν μια μακροπρόθεσμη γνώση, η οποία παρέχει στους λήπτες αποφάσεων, πολιτικούς και στρατιωτικούς, τα απαραίτητα στοιχεία για τη λήψη αποφάσεων που αφορούν σε πολιτικά, στρατιωτικά και οικονομικά θέματα (Κωνσταντόπουλος, 2018, σελ. 7-12).

Ο στρατηγικός αιφνιδιασμός (για παράδειγμα της Ελλάδας από την Τουρκία), είναι δύσκολο να αποφευχθεί, αφού ο επιτιθέμενος διαθέτει το πλεονέκτημα των επιλογών και ενεργειών. Ωστόσο μπορεί μέσω των ενδεικτών έγκαιρης προειδοποίησης, ως προϊόντα ανάλυσης των διατιθέμενων πληροφοριών, να αποτρέψει σε κάποιο βαθμό

τον επιτιθέμενο και ενδεχομένως να αναλάβει την πρωτοβουλία των ενεργειών. Αυτό προϋποθέτει άριστη γνώση του αντιπάλου, καθώς σε αντίθετη περίπτωση το αμυνόμενο κράτος μπορεί κάλλιστα να ξεγελασθεί από τον επιτιθέμενο, μέσω τακτικών παραπλάνησης. Παράδειγμα τέτοιων ενδεικτών σε επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο μπορεί να είναι: η μετακίνηση τουρκικών στρατευμάτων, οι προπαρασκευαστικές επιθετικές ενέργειες, η σιγή ασυρμάτου κ.α. Σε στρατηγικό και πολιτικό επίπεδο, παραδείγματα ενδεικτών είναι: η αύξηση της επιθετικής ρητορικής εναντίον της Ελλάδας και η συχνή προβολή της από τα ΜΜΕ, η απότομη κλιμάκωση της έντασης σε ένα διαχρονικά δύσκολο ζήτημα (κυπριακό, μουσουλμανική μειονότητα). Εκτός από την περίπτωση του πολέμου, η μυστική δράση παρέχει τη δυνατότητα επιρροής του αντιπάλου με τρόπο τέτοιο ώστε να μειώσει την επιθετική του στάση, επηρεάζοντας παράγοντες της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής ή ακόμα και στρατιωτικής κατάστασής του, κάτι που προφανώς δεν είναι καθόλου εύκολο, καθώς απαιτεί ισχυρά δίκτυα και αυξημένες δυνατότητες δράσης στο αντίπαλο έδαφος (Κωνσταντόπουλος, 2018, σελ. 15-17).

Η οικονομική ασφάλεια θεωρείται σήμερα εξίσου σημαντική με τη στρατιωτική. Άλλωστε όπως αναφέρθηκε και στο 1^ο κεφάλαιο, η επιλογή του πολέμου δεν αποτελεί την πρώτη επιλογή για την επίλυση των διακρατικών προβλημάτων στη σύγχρονη εποχή, ενώ η οικονομία ως συντελεστής ισχύος ενός κράτους, κερδίζει συνεχώς έδαφος έναντι των υπολοίπων συντελεστών. Η οικονομική κατασκοπεία διεξαγόταν ανέκαθεν από τα κράτη. Ειδικά στο σύγχρονο διεθνές σύστημα με τις τάσεις παγκοσμιοποίησης και αλληλεξάρτησης των χωρών, σύμφωνα με τις επιταγές του φιλελευθερισμού, το πληροφοριακό ενδιαφέρον σχετικά με τις οικονομικές, τεχνολογικές, βιομηχανικές δυνατότητες του αντιπάλου αυξάνεται συνεχώς. Αυτό συμβαίνει ώστε τα κράτη να συμβαδίζουν με τις ραγδαίες εξελίξεις και να μπορούν να εφαρμόζουν μια αποτελεσματική στρατηγική γεωοικονομίας (Κωνσταντόπουλος, 2018, σελ. 25-26). Στην Ελλάδα οι συνέπειες της μακροχρόνιας οικονομικής κρίσης ήταν τραγικές σε όλα τα επίπεδα (πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό, ένοπλες δυνάμεις). Η Άγκυρα, εκμεταλλευόμενη αυτή την ελληνική οικονομική ανασφάλεια, δείχνει να υποτιμά τη χώρα μας, κάτι που φαίνεται έντονα στις απαξιωτικές δηλώσεις των τελευταίων ετών από την τουρκική πολιτική και στρατιωτική ελίτ. Υπό αυτές τις συνθήκες η χώρα μας καλείται μελλοντικά να επιτύχει τους περισσότερους δυνατούς στρατηγικούς της στόχους,

διαθέτοντας παράλληλα περιορισμένους πόρους. Στην προσπάθεια αυτή σημαντικό βοήθεια μπορεί να προσφέρει η Πληροφόρηση.

Στην περίπτωση της Ελλάδας που βρίσκεται στην εξαιρετικά ευαίσθητη και γεωπολιτικά σημαντική περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, οι υπηρεσίες πληροφοριών πρέπει να λειτουργούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Κυρίως από τη γειτονική Τουρκία (όχι όμως αποκλειστικά) που αποτελεί διαχρονικά την κύρια απειλή εναντίον του Ελληνισμού, αλλά και σύγχρονο παράγοντα αστάθειας στην Ανατολική Μεσόγειο, όπως αναλύθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η Ελλάδα και η Κύπρος έχουν να αντιμετωπίσουν πολλαπλές απειλές και προκλήσεις και θα πρέπει να αποφύγουν μελλοντικά τα λάθη του παρελθόντος. Η τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, αλλά και η κρίση των Ιμίων το 1996 είχαν τραγικές επιπτώσεις για την ασφάλεια του ελληνικού έθνους. (Φιτσανάκης, 2015, σελ. 164-174).

2.2 Πληροφόρηση, Υψηλή Στρατηγική και Λήψη Αποφάσεων

Ο τρόπος που σχεδιάζει και υλοποιεί τους στρατηγικούς στόχους της η κάθε χώρα σε αυτό το διαμορφούμενο πολυπολικό περιβάλλον που αναλύθηκε στο 1^ο κεφάλαιο, είναι συνισταμένη πολλών παραγόντων, γεωγραφικών, πολιτικοοικονομικών, πολιτισμικών και άλλων. Κυρίως όμως οφείλεται στην ικανότητα των ηγετών να οραματίζονται και να υλοποιούν τους στόχους τους, ανάλογα κάθε φορά με τις δυνατότητές τους. Η αβεβαιότητα σε συνδυασμό με την έλλειψη της απαραίτητης πληροφόρησης, ιδιαίτερα σε κρίσιμες καταστάσεις και περιόδους, αποδεδειγμένα θα οδηγήσουν σε λάθος αποφάσεις. Για αυτό το λόγο διαχρονικά οι πολιτικοί και στρατιωτικοί ηγέτες αναζητούσαν την έγκαιρη και έγκαιρη πληροφόρηση πριν να λάβουν σημαντικές αποφάσεις, καθώς το αυξημένο χρηματικό κόστος που απαιτείται για μια ισχυρή υπηρεσία πληροφοριών (εκπαίδευση προσωπικού, μέσα, τεχνολογία), εξισορροπείται από τη μείωση της αβεβαιότητας και του πολιτικού κόστους στη διαδικασία λήψης κρίσιμων αποφάσεων. Παραδείγματα από την ελληνική ιστορία για την σπουδαιότητα της πληροφόρησης στη διαδικασία λήψης απόφασης, προσφέρει ο Θουκυδίδης στα συγγράμματά του σχετικά με τους πολέμους Ελλήνων και Περσών και τον Πελοποννησιακό Πόλεμο (Κουσκουβέλης, 2015, σελ. 36-51).

Η λήψη των αποφάσεων εξαρτάται άμεσα από την ελευθερία κινήσεων και τους περιορισμούς στους οποίους υπόκειται μια χώρα. Η δέσμευση σε υπερεθνικούς οργανισμούς, όπως οι χώρες της ΕΕ (κυρίως οι μικρότερες όπως η Ελλάδα και η Κύπρος),

αν και προσδίδει πολλαπλά οφέλη μέσω της συνεργασίας, επιτρέπει μικρότερη ευελιξία σε ενέργειες και αποφάσεις. Στον αντίποδα, η ευελιξία αυτή προσφέρεται στις χώρες που προτιμούν διμερή και ολιγομερή σχήματα συνεργασίας, όπως η Τουρκία. Αυτός είναι και ο κυριότερος λόγος για τον οποίο η Άγκυρα δείχνει να απομακρύνεται από το ενδεχόμενο ένταξης στην ΕΕ, κάτι που φάνηκε έντονα τα τελευταία 20 χρόνια της πολιτικής κυριαρχίας του προέδρου Erdogan.

Η υπεροχή στον τομέα των πληροφοριών, εξασφαλίζει την αποφυγή του αιφνιδιασμού και δημιουργεί το προβάδισμα σε χρόνο, στοιχεία απαραίτητα για την απόκτηση της πρωτοβουλίας και της ελευθερίας ενεργειών. Η Πληροφόρηση συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την ορθή σχεδίαση, την οικονομία των διαθέσιμων πόρων, την προσαρμοσμένη εκτέλεση και την απόλυτη εκμετάλλευση μιας επιτυχίας. Ένα αξιόπιστο και αποδοτικό σύστημα πληροφοριών, επιτρέπει στην πολιτική και στρατιωτική ηγεσία της χώρας, ιδιαίτερα σε περιόδους έντασης ή κρίσης, να διαχειρίζεται με μεγαλύτερη ευχέρεια τις διαμορφούμενες καταστάσεις. Παράλληλα δίνεται η δυνατότητα ελέγχου της αποτελεσματικότητας των επιμέρους στρατηγικών επιλογών (Κωνσταντόπουλος, 2014, σελ. 2-3). Ακόμη και όταν ο αντίπαλος παρουσιάζεται προκλητικός και επιδιώκει τη σύγκρουση, όπως η σύγχρονη Τουρκία, η υπεροχή σε πληροφορίες παρέχει το στρατηγικό πλεονέκτημα για τη μέγιστη αξιοποίηση της εθνικής ισχύος και την υιοθέτηση των κατάλληλων αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα (πολιτικό, διπλωματικό, οικονομικό και στρατιωτικό).

Η στρατηγική παραπλάνηση και αντι-παραπλάνηση (αντιμετώπιση των παραπλανητικών μεθόδων του αντιπάλου) είναι τακτικές που μπορούν να υιοθετηθούν σε περίοδο ειρήνης και πολέμου και μπορούν να επιφέρουν πολλαπλά οφέλη με μικρό σχετικά κόστος. Η παραπλάνηση στον πόλεμο είναι συνήθης τακτική, απαραίτητη για τη νίκη και την τελική επικράτηση έναντι του εχθρού. Σε περιόδους ειρήνης είναι εξίσου αναγκαία. Αυτό άλλωστε αποδεικνύεται από παλαιότερα ιστορικά παραδείγματα όπως είναι οι προσπάθειες παραπλάνησης από τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ εκατέρωθεν, σχετικά με τις δυνατότητες των δύο χωρών σε πυρηνική τεχνολογία, πυραύλους και βομβαρδιστικά αεροσκάφη, κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου (Κωνσταντόπουλος, 2015, σελ. 131-141).

Για να πετύχει η στρατηγική παραπλάνηση, απαιτείται αρχικά ένα μυστικό και ρεαλιστικό σχέδιο με συγκεκριμένους στόχους, βασισμένο στις δυνατότητες της χώρας που την ασκεί, αλλά και στις πεποιθήσεις και αδυναμίες του αντιπάλου. Επιπλέον για την

επιτυχία της είναι αναγκαίος ο συντονισμός των ενεργειών σε όλα τα επίπεδα του κρατικού μηχανισμού και ο κεντρικός έλεγχος και διεύθυνση από μια υπηρεσία του κράτους. Επιπρόσθετα, η φαντασία στο σχεδιασμό, η εκμετάλλευση τυχαίων γεγονότων και επιτυχιών και η συχνή ανατροφοδότηση σχετικά με την εξέλιξη των επιχειρήσεων, αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της στρατηγικής παραπλάνησης. Αν και στη σύγχρονη εποχή της πληροφορίας και της τεχνολογικής επανάστασης αμφισβητείται από πολλούς αναλυτές ο ρόλος της, η παραπλάνηση μπορεί ακόμη να αποτελεί υπό προϋποθέσεις μια πολύτιμη τακτική στην ειρήνη και στον πόλεμο (Κωνσταντόπουλος, 2015, σελ. 142-146).

Η πληροφόρηση στρατηγικής φύσης για να είναι αποτελεσματική, πρέπει να εξασφαλίζει την αξιοποίησή της από τις πολιτικές και στρατιωτικές ηγεσίες. Σε αντίθετη περίπτωση, τα προαναφερόμενα πλεονεκτήματα και δυνατότητες που προσφέρουν οι υπηρεσίες παραμένουν αναξιοποίητα. Η τυχαία και επιλεκτική υιοθέτηση των πληροφοριακών προϊόντων μπορεί να επιφέρει αντίθετα αποτελέσματα από τα επιδιωκόμενα. Για το λόγο αυτό πρέπει να υπάρχουν θεσμοθετημένες διαδικασίες για την εκμετάλλευση των υπηρεσιών πληροφοριών, ως μέρος ενός ευρύτερου στρατηγικού σχεδιασμού για την επίτευξη των εθνικών στόχων (Κωνσταντόπουλος, 2014, σελ. 4). Είναι προφανές από τα παραπάνω ότι, για τον καθορισμό και την υλοποίηση των στόχων της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής σε ένα κράτος το οποίο βρίσκεται σε ένα ασταθές περιβάλλον, όπως η Ελλάδα και η Κύπρος, οι λήπτες των αποφάσεων θα πρέπει να έχουν αναγνωρίσει όλα τα δεδομένα του εγγύς και μακρινού περιβάλλοντος και να έχουν το δυνατό περισσότερο ξεκάθαρη εικόνα των διεθνών εξελίξεων και των προθέσεων των υπολοίπων χωρών. Σε αυτό το σημείο έγκειται ο κύριος ρόλος της Πληροφόρησης, η οποία δύναται να αποτελέσει έναν ιδιαίτερο παράγοντα και πολλαπλασιαστή ισχύος του κράτους, ιδιαίτερα στη σημερινή εποχή της πολυπλοκότητας των διεθνών σχέσεων και των απειλών εναντίον της εθνικής ασφάλειας.

2.3 Εξέλιξη των Υπηρεσιών Πληροφοριών

Η δράση των υπηρεσιών πληροφοριών έχει συνδεθεί στη συνείδηση των περισσότερων πολιτών ανά τον κόσμο με παράνομες και ανήθικες πράξεις, κυρίως κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου αλλά και μετά. Ωστόσο η προσφορά τους κρίνεται απολύτως αναγκαία για την επιβίωση των δημοκρατικών καθεστώτων, καθώς μπορούν να συνεισφέρουν στην ασφάλεια και στη σταθερότητα. Άλλωστε οι υπηρεσίες πληροφοριών δε δρουν ανεξέλεγκτα στις δημοκρατικές ή μη χώρες, αλλά αντανakλούν το πολιτικό

καθεστώς και τους στρατηγικούς στόχους της κάθε χώρας. (Φιτσανάκης, 2015, σελ. 21-22, 41-46).

Στη σημερινή εποχή της πληροφορίας, ο όγκος των οπτικοακουστικών ερεθισμάτων που δεχόμαστε καθημερινά, μεταξύ των οποίων ειδήσεις, γνώμες, φήμες, αναλύσεις κα, είναι τεράστιος. Τα σύγχρονα μέσα (τηλεόραση, κινητά τηλέφωνα, Η/Υ) επιτρέπουν την εύκολη και ταχεία διάδοση κάθε είδους πληροφορίας προς πάσα κατεύθυνση (Nomikos, 2004, σελ. 1-2). Τα δεδομένα αυτά θέτουν νέες προκλήσεις για τις υπηρεσίες πληροφοριών, καθώς πλέον δε διαθέτουν το μονοπώλιο των πληροφοριών. Οι περισσότερες πληροφορίες είναι διαθέσιμες και προσβάσιμες από ιδιωτικές εταιρίες, ακόμα και απλούς πολίτες εξαιτίας της τεχνολογικής εξέλιξης και της επάρκειας των μέσων. Ωστόσο, μια εξειδικευμένη γραφειοκρατία (υπηρεσία πληροφοριών) που μπορεί να εντοπίζει στοχευμένα ακριβείς και αξιόπιστες πληροφορίες, να τις αναλύει και να παράγει πληροφοριακά προϊόντα και εκτιμήσεις, είναι απολύτως απαραίτητη. Σήμερα, η ποιοτική διαφορά των υπηρεσιών πληροφοριών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις δυνατότητες πρόσβασης σε πληροφορίες που δεν είναι διαθέσιμες στο ευρύ κοινό και στις υπόλοιπες υπηρεσίες (Liaropoulos, 2006, σελ. 7-10).

Αν και θεωρείται απαραίτητη η προσαρμογή στα νέα δεδομένα των υπηρεσιών πληροφοριών μεταψυχροπολεμικά, οι ακαδημαϊκές απόψεις σχετικά με την αναδιάρθρωσή τους είναι ασύμφωνες. Συνήθως πραγματοποιούνται αλλαγές όταν αποδειχθεί ότι ένα μοντέλο λειτουργίας είναι ανεπαρκές και αποτυγχάνει να διαχειρισθεί κρίσιμες καταστάσεις⁷. Σε κάθε περίπτωση, οι σύγχρονες υπηρεσίες πληροφοριών είναι αναγκασμένες να τηρούν τις ισορροπίες μεταξύ της εθνικής ασφάλειας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Κάποιες από αυτές τις σύγχρονες προκλήσεις για τις υπηρεσίες πληροφοριών είναι: η τήρηση της μυστικότητας και ταυτόχρονα αποκάλυψης ορισμένων πληροφοριών στο ευρύ κοινό (στα πλαίσια της μερικής εξωστρέφειας και ενημέρωσης για το έργο τους), η προστασία των δημοκρατικών αξιών (π.χ. προσωπικά δεδομένα) και ταυτόχρονα των μεθόδων δράσης και πηγών τους, η ανάγκη ελέγχου των υπηρεσιών από τις πολιτικές ηγεσίες και η ανάγκη αντιμετώπισης ενός μεγάλου φάσματος απειλών για την ασφάλεια της χώρας (Liaropoulos, Nomikos, 2010, σελ. 29-31). Είναι προφανές ότι, ενώ η μυστική δράση θεωρείται απαραίτητη για τη λειτουργία

⁷ Για παράδειγμα η τρομοκρατική επίθεση της 09/11 ανάγκασε τις ΗΠΑ να επανεξετάσουν τη λειτουργία των υπηρεσιών πληροφοριών τους. Δημιουργήθηκε το Department of Homeland Security και ενισχύθηκε η συνεργασία των επιμέρους υπηρεσιών, οι οποίες πλέον υπάγονται στο Office of the Director of National Intelligence .

των υπηρεσιών, δε συνάδει απόλυτα με τις νέες απαιτήσεις. Πλέον οι περισσότερες υπηρεσίες πληροφοριών επιβλέπονται με διάφορους τρόπους (από την κυβέρνηση, το κοινοβούλιο, τη δικαστική εξουσία, με εσωτερικούς μηχανισμούς) ως προς τις μεθόδους αλλά και την αποτελεσματικότητά τους (Κωνσταντόπουλος, 2018, σελ. 18-19).

Οι σύγχρονες απαιτήσεις για διαφάνεια και σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, περιορίζει τις μεθόδους χρήσης βίας, παράνομων υποκλοπών και άλλων αμφιλεγόμενων μεθόδων και συχνά επιβάλλεται η αποκάλυψη υποθέσεων και μεθόδων δράσης στο ευρύ κοινό, κάτι που καθιστά ευάλωτες τις υπηρεσίες στις αντίστοιχες εχθρικές υπηρεσίες. Οι αυξημένες απαιτήσεις πληροφόρησης σε συνδυασμό με τους περιορισμούς αυτούς, έρχονται να προστεθούν στις διαχρονικές παθογένειες και προβλήματα των υπηρεσιών πληροφοριών, δυσκολεύοντας σε μεγάλο βαθμό τη σύγχρονη αποστολή και τη λειτουργία των υπηρεσιών πληροφοριών. Ωστόσο, παρά τις πιθανές αποτυχίες και δυσλειτουργίες, τα σύγχρονα κράτη δεν έχουν άλλη επιλογή από το να επενδύουν στις μυστικές τους υπηρεσίες, προσπαθώντας παράλληλα να περιορίσουν τα παραπάνω προβλήματα που θέτουν εμπόδια στη διαδικασία της πληροφόρησης μέσω μιας μακροπρόθεσμης ολιστικής αναδιάρθρωσης και προσαρμογής στα νέα δεδομένα (Liaropoulos, 2006, σελ. 11-17).

Σήμερα, η προσπάθεια ελέγχου της πληροφόρησης έχει μεταφερθεί από την άρνηση της πρόσβασης (όπως συνέβαινε παλαιότερα) προς τη χειραγώγηση της πληροφορίας για τους παρακάτω σκοπούς: την επιρροή της κοινής γνώμης και τη δημιουργία σύγχυσης μέσω του μεγάλου όγκου πληροφοριών, της διαφορετικής ερμηνείας τους και των ψευδών ειδήσεων από τα ΜΜΕ. Απώτερος σκοπός είναι η ενίσχυση και υποστήριξη των επιδιωκόμενων πολιτικών στόχων. Αυτό είναι απαραίτητο έως ένα βαθμό, καθώς η εύκολη και ταχεία μετάδοση εικόνων και ήχου θα μπορούσε υπό προϋποθέσεις να ανατρέψει την εσωτερική συνοχή και ασφάλεια μιας χώρας (π.χ. Λιβύη, Αίγυπτος κατά το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης), είτε να αναγκάσει την κυβέρνηση μιας χώρας να ενεργήσει με συγκεκριμένο τρόπο για την αντιμετώπιση μιας κατάστασης, ώστε αυτή να ευθυγραμμισθεί με τη στάση που έχει ήδη διαμορφώσει η κοινή γνώμη (Λιαρόπουλος, 2011, σελ. 38-43). Ωστόσο, η επικοινωνιακή στρατηγική πρέπει να διεξάγεται προσεκτικά, καθώς ενέχει σοβαρό κίνδυνο να χαθεί η εμπιστοσύνη της κοινωνίας προς την πολιτική ηγεσία του κράτους.

Ενώ στο εσωτερικό του κράτους ο έλεγχος των πληροφοριών και οι τρόποι επέμβασης είναι ευκολότεροι εξαιτίας της κρατικής εξουσίας και της πολιτικής κάλυψης,

η πληροφόρηση (κατασκοπεία) στο εξωτερικό είναι αρκετά δυσκολότερη, καθώς απαιτεί εξειδικευμένο και καλά εκπαιδευμένο προσωπικό και το ρίσκο της αποκάλυψής είναι μεγάλο. Στις μικρές χώρες, με εξαίρεση ορισμένες που κινδυνεύει άμεσα η επιβίωσή τους (όπως είναι διαχρονικά το Ισραήλ), δείχνει να επιλέγεται όλο και λιγότερο η αποστολή κατασκοπών σε εχθρικό έδαφος για συλλογή πληροφοριών. Άλλωστε η συλλογή πληροφοριών από ανθρώπινες πηγές (HUMINT), προϋποθέτει μεγάλα χρηματικά ποσά, δυνατότητες πολιτικής κάλυψης των πρακτόρων στο εξωτερικό και αυξημένες τεχνολογικές δυνατότητες. Τα τεχνολογικά αυτά εργαλεία συνήθως δεν είναι διαθέσιμα στο απλό εμπόριο, οπότε απαιτείται η κρατική χρηματοδότηση για την έρευνα και κατασκευή τους, μια επένδυση που κοστίζει ακριβά. Ως αποτέλεσμα, σήμερα προτιμάται συνήθως η συλλογή πληροφοριών από ανοιχτές πηγές (OSINT), εξαιτίας και του μειωμένου κόστους. Ωστόσο, για μια υπηρεσία που επιθυμεί να έχει αυξημένες δυνατότητες πρόσβασης σε κάθε είδος πληροφορίας, η εξασφάλιση της δυνατότητας πρόσβασης σε ευαίσθητες πληροφορίες ειδικής βαρύτητας αποτελεί μονόδρομο (Αποστολίδης, 2007, σελ. 10- 14). Στη συνέχεια της μελέτης θα εξετασθεί η δυνατότητα δημιουργίας μιας ενιαίας ευρωπαϊκής υπηρεσίας πληροφοριών, η οποία υπό προϋποθέσεις θα μπορούσε να ενισχύσει το έργο των ελληνικών υπηρεσιών.

2.4 Ευρωπαϊκή Πληροφοριακή Ενοποίηση

Το ζήτημα της ευρωπαϊκής πληροφοριακής ενοποίησης συζητείται από τη δημιουργία της ΕΕ, καθώς οι υπηρεσίες που διαθέτει δεν αρκούν προκειμένου να καλύψουν τις πληροφοριακές της ανάγκες. Αυτό συμβαίνει διότι εξαρτώνται άμεσα από τον εθελοντισμό του κάθε κράτους μέλους, ενώ δεν υπάρχει το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο για τις απαιτήσεις της πληροφόρησης (μυστική δράση, νομικό πλαίσιο, χρηματοδότηση κα). Μετά την 09/11 και τις τρομοκρατικές επιθέσεις σε ευρωπαϊκές πόλεις, η ανάγκη για συνεργασία κατά της διεθνούς τρομοκρατίας ενέτεινε τη συζήτηση για αυτό το εγχείρημα. Παράλληλα, με τις αποκαλύψεις Snowden σχετικά με τις παρακολουθήσεις και τη μυστική δράση των ΗΠΑ εναντίον ευρωπαίων αξιωματούχων και επιχειρήσεων, έγινε πιο επιτακτική η ανάγκη για πληροφοριακή απεξάρτηση από άλλους οργανισμούς και τα κράτη εντός και εκτός της ΕΕ (Konstantopoulos, 2014). Πλέον, μετά και την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ, πολλοί θεωρούν απαραίτητη όσο ποτέ τη δημιουργία μιας κοινής υπηρεσίας πληροφοριών στα πρότυπα της CIA, για την υποστήριξη των ευρωπαίων ηγετών σε θέματα λήψης σημαντικών αποφάσεων. Άλλωστε το NATO, το οποίο έχει την κύρια ευθύνη της στρατιωτικής ασφάλειας της ΕΕ, δείχνει

να περνά μια μακροχρόνια κρίση, κυρίως ως αποτέλεσμα της αλλαγής της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής.

Τα όργανα πληροφοριών που διαθέτει σήμερα η ΕΕ είναι: το Intelligence Analysis Center (IntCen), το EU Military Staff (EUMS), το European Satellite Centre (SatCen) και η European Police (Europol). Η Europol είναι το πιο αποτελεσματικό όργανο της ΕΕ στην προσπάθεια καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας. Τα IntCen, EUMS και SatCen συνεργάζονται μεταξύ τους και αποτελούν χρήσιμο εργαλείο στα χέρια των ευρωπαίων ηγετών και κυρίως του Υπατού Εκπροσώπου για Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας της ΕΕ. Σήμερα όμως παρουσιάζουν σοβαρές δυσλειτουργίες, κυρίως εξαιτίας της αδυναμίας συλλογής πληροφοριών από ανθρώπινες πηγές (HUMINT) και της πληροφοριακής εξάρτησης από το NATO και τις υπηρεσίες των χωρών μελών σε εθελοντική βάση (Seyfried, 2017).

Για την πληροφοριακή ενοποίηση της ΕΕ υπάρχουν αρκετά εμπόδια να ξεπεραστούν. Τα σημαντικότερα είναι: η έλλειψη εμπιστοσύνης και οι ανταγωνιστικές σχέσεις των κρατών μελών, οι περιορισμένες δυνατότητες επιχειρησιακής και μυστικής δράσης⁸ και η απροθυμία πολλών χωρών για την παραχώρηση μέρους της εθνικής τους ισχύος (ευαίσθητες πληροφορίες) για το κοινό συμφέρον (Politi, 1998). Επιπλέον κάποιες χώρες που διαθέτουν ισχυρές υπηρεσίες πληροφοριών (όπως η Γαλλία και η Γερμανία), σε περίπτωση μελλοντικής πληροφοριακής ενοποίησης θα αποκόμιζαν μικρό όφελος σε σύγκριση με μικρότερες χώρες. Άλλες πάλι χώρες δείχνουν να προτιμούν τα ολιγομερή σχήματα συνεργασίας σε θέματα πληροφοριών (Konstantopoulos, Nomikos, 2017). Ωστόσο, τα κοινά συμφέροντα (οικονομικές συνεργασίες, ασφάλεια) και αξίες (δημοκρατία, ανθρώπινα δικαιώματα, φιλελευθερισμός) των κρατών μελών της ΕΕ, θα μπορούσαν να αποτελέσουν σημαντικά κίνητρα για τη δημιουργία μιας κεντρικής υπηρεσίας πληροφοριών. Η αυτονομία στην πληροφόρηση σε συνδυασμό με τη σχέση εμπιστοσύνης που θα οικοδομηθεί μεταξύ των χωρών θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην κοινή ευρωπαϊκή ασφάλεια και να αναβαθμίσουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας. Σε κάθε περίπτωση, απαιτείται η προσαρμογή της υπό συζήτηση ενιαίας υπηρεσίας πληροφοριών στους περιορισμούς που επιβάλλονται από τον τρόπο λειτουργίας της ΕΕ, ώστε να εξυπηρετούνται οι

⁸ Καθώς η ΕΕ δε διαθέτει δικά της στρατιωτικά και επιχειρησιακά τμήματα.

επιδιωκόμενοι στόχοι και παράλληλα να μη θίγονται τα συμφέροντα των κρατών μελών, αλλιώς το εγχείρημα είναι καταδικασμένο σε αποτυχία. (Konstantopoulos, 2014).

Η πληροφοριακή ενοποίηση θα μπορούσε να εμπλουτίσει τη θεωρία και την ακαδημαϊκή συζήτηση σχετικά με τις σπουδές διεθνών σχέσεων και πληροφοριών και να επαναπροσδιορίσει το ρόλο των υπηρεσιών πληροφοριών στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον από μια νέα οπτική. Σε περίπτωση υλοποίησης του εγχειρήματος θα σχηματισθεί μια διακριτή ευρωπαϊκή κοινότητα (IC), τα μέλη της οποίας αν και θα διαθέτουν διαφορετική κουλτούρα και τρόπο σκέψης, θα μπορέσουν μέσω της συνεργασίας να συνεισφέρουν στο κοινό ευρωπαϊκό συμφέρον (Konstantopoulos, 2014). Μια ενιαία υπηρεσία πληροφόρησης, ενσωματωμένη ορθολογικά στο θεσμικό σκελετό της ΕΕ, θα αποτελούσε ένα ανεκτίμητο εργαλείο στην προώθηση των κοινών συμφερόντων και στην αντιμετώπιση των κοινών και ξεχωριστών για κάθε χώρα απειλών. Ενδεχομένως τα κοινά αυτά οφέλη από την πληροφοριακή ενοποίηση θα βοηθήσουν να ξεπεραστούν μελλοντικά οι όποιες ανησυχίες και τα προβλήματα σχετικά με την υλοποίησή της.

Στο παρόν κεφάλαιο αναλύθηκε ο τρόπος με τον οποίο η Πληροφόρηση μπορεί να συνεισφέρει στην εθνική ασφάλεια και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και να αποτελέσει ένα σημαντικό πυλώνα ισχύος για την εσωτερική και εξωτερική εξισορρόπηση των απειλών εναντίον ενός κράτους. Παρουσιάστηκαν οι νέες τάσεις στη λειτουργία των υπηρεσιών πληροφοριών και εξετάστηκε η δυνατότητα δημιουργίας μιας κοινής ευρωπαϊκής υπηρεσίας. Στη συνέχεια η μελέτη θα επικεντρωθεί στις ελληνικές υπηρεσίες πληροφοριών. Θα εξετασθεί η λειτουργία τους, η αποτελεσματικότητά τους σε πρόσφατα ιστορικά γεγονότα και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν διαχρονικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

3.1 Λειτουργία, Δομή και Οργάνωση των Υπηρεσιών

Η δημιουργία αποτελεσματικών υπηρεσιών πληροφοριών είναι δύσκολη σε μικρά κράτη όπως η Ελλάδα, εξαιτίας της αδυναμίας εξασφάλισης ικανού προσωπικού και μέσων. Η Ελλάδα σήμερα διαθέτει τις κάτωθι υπηρεσίες πληροφοριών και ασφάλειας: την ΕΥΠ, τον Έκτακτο του ΓΕΕΘΑ (πρώην ΔΔΣΠ), τα γραφεία Α2 των ΓΕΣ, ΓΕΝ, ΓΕΑ, το 2^ο γραφείο του λιμενικού σώματος, τη διεύθυνση κρατικής ασφάλειας και την αντιτρομοκρατική υπηρεσία της αστυνομίας. Η ΕΥΠ ασχολείται με την πληροφόρηση στο εσωτερικό και εξωτερικό της χώρας, τα στρατιωτικά γραφεία με πληροφορίες εξωτερικού και το λιμενικό και η αστυνομία με πληροφορίες εσωτερικού. (Αποστολίδης, 2007, σελ. 19-22).

Οι κατευθύνσεις και προτεραιότητες για την πληροφόρηση σχετικά με το εσωτερικό της χώρας είναι μια σχετικά απλή υπόθεση (ιδιαίτερα όμως σημαντική), καθώς το πληροφοριακό ενδιαφέρον αφορά σε συγκεκριμένες δραστηριότητες και οι δυνατότητες των υπηρεσιών είναι αυξημένες λόγω της κρατικής εξουσίας επί των πολιτών. Οι κύριες αποστολές των υπηρεσιών πληροφοριών στο εσωτερικό είναι η διατήρηση της έννομης τάξης και η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, του οργανωμένου εγκλήματος και των λοιπών εσωτερικών απειλών (όπως η παράνομη μετανάστευση). Αντίθετα, οι πληροφορίες για το εξωτερικό απαιτούν περισσότερες κατευθυντήριες οδηγίες, καθώς το σύνολο των δραστηριοτήτων των χωρών-στόχων είναι χαώδεις (Αποστολίδης, 2007, σελ. 7-8). Στη συνέχεια θα επιχειρηθεί η περιγραφή της λειτουργίας της ΕΥΠ και της στρατιωτικής υπηρεσίας πληροφοριών, οι οποίες έχουν το κύριο βάρος της αντιμετώπισης της σύγχρονης τουρκικής επιθετικότητας και της εγγύησης της εθνικής ασφάλειας.

Στις περισσότερες χώρες υφίσταται διαχωρισμός των εσωτερικών και εξωτερικών υπηρεσιών πληροφοριών. Ωστόσο στην Ελλάδα, η ΕΥΠ έχει ευθύνες και αρμοδιότητες πληροφόρησης για το εσωτερικό αλλά και για το εξωτερικό. Η διττή αυτή αποστολή που της ανατέθηκε με τον ιδρυτικό νόμο του 1986 έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Το κύριο πλεονέκτημα είναι η δυνατότητα καλύτερης συνεργασίας των επιμέρους τμημάτων της για αξιολόγηση των πληροφοριών (διασταύρωση πηγών και δεδομένων για την εξακρίβωση της αξιοπιστίας και της ακρίβειας) και η άμεση

ανταλλαγή πληροφοριών για θέματα που απαιτούν συντονισμό. Τα σημαντικότερα μειονεκτήματα είναι: η ανάθεση στην υπηρεσία ιδιαίτερα μεγάλου φάσματος πληροφοριακού ενδιαφέροντος αναλογικά με τις δυνατότητές της και οι συχνές αλλαγές στις προτεραιότητες πληροφόρησης του εσωτερικού και εξωτερικού από την πολιτική ηγεσία (Αποστολίδης, 2007, σελ. 9-10).

Η ΕΥΠ αποτελεί τη μετεξέλιξη της ΚΥΠ, η οποία δημιουργήθηκε στα πρότυπα της CIA τη δεκαετία του 1950 με τη βοήθεια των ΗΠΑ. Κατά τη διάρκεια της επταετίας (1967-1974), κύρια αποστολή της ΚΥΠ ήταν η υποστήριξη του στρατιωτικού καθεστώτος και ο περιορισμός του κομμουνιστικού κινήματος. Μετά το 1974, αποστολές της ήταν η αντικατασκοπεία, η εξάρθρωση των τρομοκρατικών οργανώσεων και η εσωτερική ασφάλεια, καθώς και η παρακολούθηση των εξελίξεων στην Κύπρο και στις συνορεύουσες βαλκανικές χώρες. Το 1986 η υπηρεσία μετονομάστηκε σε ΕΥΠ. Παρά τις μετέπειτα αλλαγές, ο ιδρυτικός νόμος (Ν1645/1986) αποτελεί μέχρι και σήμερα το βασικό θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας της. Από την ίδρυση της μέχρι τις αρχές του 2000 η υπηρεσία υπαγόταν στον Πρωθυπουργό (Αποστολίδης, 2014, σελ. 265-271) Έκτοτε μεταφέρθηκε στον Υπουργό Εσωτερικών (ή Δημόσιας Τάξης όπως ονομάστηκε αργότερα) μέχρι το 2019, οπότε και υπήχθη ξανά στον Πρωθυπουργό (ΦΕΚ 119/Α/9-7-2019).

Η στρατιωτική υπηρεσία πληροφοριών (ΓΕΕΘΑ/Ε Κλάδος) έχει ως κύρια αποστολή τη συλλογή και ανάλυση πληροφοριών σχετικά με τον εχθρό και υπάγεται στον Υπουργό της Εθνικής Άμυνας της Ελλάδας⁹. Αυτό συμβαίνει ως απαραίτητη προϋπόθεση για την κατάρτιση των πολεμικών σχεδίων σε τακτικό, επιχειρησιακό και στρατηγικό επίπεδο. Όσο μεγαλύτερο είναι το επίπεδο που εξετάζεται, τόσο μεγαλύτερο είναι και το φάσμα των απαιτούμενων πληροφοριών, ώστε να εξακριβωθούν οι εχθρικές δυνατότητες και να προσδιοριστεί το πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον του αντιπάλου (κυρίως για την Τουρκία). Βασική υποχρέωση του Έ Κλάδου είναι η έγκαιρη προειδοποίηση της στρατιωτικής ηγεσίας σχετικά με τις επιθετικές προθέσεις και ενέργειες του εχθρού ώστε να αποφευχθεί ο αιφνιδιασμός και να αναληφθεί η πρωτοβουλία των κινήσεων, αλλά και η κάμψη της θέλησης του εχθρού για να πολεμήσει. Στο εσωτερικό της Ελλάδας η υπηρεσία έχει ως αποστολή την εκτέλεση ψυχολογικών επιχειρήσεων για την προετοιμασία του στρατεύματος, κυρίως την

⁹ Στην Ελλάδα η λέξη «εθνική» αναφέρεται στην άμυνα του έθνους δηλαδή του διπλού Ελλάδα – Κύπρος. Στην περίπτωση της Κύπρου αναφέρεται ως Υπουργείο Άμυνας.

ανύψωση του ηθικού και του εθνικού φρονήματος του προσωπικού των ένοπλων δυνάμεων και της ελληνικής κοινωνίας (Αποστολίδης, 2007, σελ. 9).

Στα θέματα των στρατιωτικών πληροφοριών του εξωτερικού, υπήρχε διαχρονικά ανταγωνισμός και κακή συνεργασία μεταξύ ΕΥΠ και ΓΕΕΘΑ, κάτι που ανάγκασε τη στρατιωτική ηγεσία να αναβαθμίσει τις υπηρεσίες πληροφοριών της στις αρχές του 2000, δημιουργώντας μια ανεξάρτητη και αυτόνομη γραφειοκρατία που καλύπτει επαρκώς τις πληροφοριακές ανάγκες των ένοπλων δυνάμεων (Nomikos, 2008, σελ. 84-85). Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια έχουν ενισχυθεί σε μεγάλο βαθμό οι κοινές εκπαιδεύσεις, συσκέψεις και ανταλλαγή δελτίων πληροφοριών σε τακτική βάση και έχει γεφυρωθεί σε μεγάλο βαθμό το χάσμα που υπήρχε παλαιότερα, δείχνοντας την εικόνα μιας ενιαίας κοινότητας πληροφοριών (Intelligence Community – IC). Πλέον, οι αξιωματικοί και των τριών κλάδων των ένοπλων δυνάμεων (ΓΕΣ, ΓΕΝ, ΓΕΑ) και οι υπάλληλοι της ΕΥΠ μπορούν να μιλούν με «κοινή γλώσσα πληροφοριών» και διαθέτουν σε ικανοποιητικό βαθμό την απαραίτητη πληροφοριακή κουλτούρα (Ντόκος, 2007, σελ. 7). Παράλληλα, οι συχνές επαφές, συνομιλίες, κοινή εκπαίδευση και συνεργασία των εξειδικευμένων στις πληροφορίες Ελλήνων αξιωματικών και υπαλλήλων με τους αντίστοιχους των χωρών του εξωτερικού, στα πλαίσια του NATO, της ΕΕ και των διμερών συνεργασιών με άλλες συμμαχικές χώρες, διευρύνουν συνεχώς τους πνευματικούς ορίζοντες και την εμπειρία τους.

3.2 Προβλήματα, Ελλείψεις και Προκλήσεις

Στο παρελθόν η ΕΥΠ άλλαζε συχνά προτεραιότητες, ανάλογα με τις πολιτικές απαιτήσεις. Μετά την εισβολή στην Κύπρο το 1974, η ΚΥΠ είχε ως κύρια αποστολή τη συλλογή πληροφοριών για την Τουρκία. Από το 1986 οπότε και μετονομάστηκε σε ΕΥΠ, μέχρι και την εξάρθρωση της «17 Νοέμβρη» το 2002, πρώτη προτεραιότητα της υπηρεσίας τέθηκε η εσωτερική τρομοκρατία. Η ανάληψη αρμοδιοτήτων εσωτερικού και εξωτερικού, δημιουργούσε ταυτόχρονα και ερωτηματικό ως προς την ανάγκη της πολιτικής υπαγωγής της. Η μεταφορά της διοικητικής υπαγωγής από τον Πρωθυπουργό στον Υπουργό Δημόσιας Τάξης για πολλά χρόνια, την απομάκρυνε μερικώς από τις πληροφορίες του εξωτερικού και υποβάθμισε το κύρος της. (Αποστολίδης Π., 2007, σελ. 4, 11-16). Οι αλλαγές αυτές είχαν ως αποτέλεσμα τη μακροχρόνια οργανωτική και επιχειρησιακή σύγχυση στο εσωτερικό της υπηρεσίας (Φιτσανάκης, 2015, σελ. 94, 120-133), (Nomikos, 2004, σελ. 3).

Τα προβλήματα και ελλείψεις που εντόπισε ο πρώην διοικητής της ΕΥΠ Αποστολίδης (1999-2004) με την ανάληψη της ηγεσίας της το 1999, αποτυπώνει στο βιβλίο του «Μυστική Δράση και Υπηρεσίες Πληροφοριών στην Ελλάδα». Τα κυριότερα από αυτά ήταν: η πρόσληψη του προσωπικού με κομματικά κριτήρια, η διάσταση απόψεων και η έλλειψη συνεργασίας και εμπιστοσύνης του Υπουργείου Εξωτερικών και της αστυνομίας με την ΕΥΠ, οι έντονες διαμάχες μεταξύ των συνδικαλιστικών οργάνων και οι κομματικές διαφορές, η έλλειψη κοινής πληροφοριακής κουλτούρας και η δυσπιστία μεταξύ των ένστολων ανώτερων αξιωματικών με τους υπαλλήλους της υπηρεσίας. Ένα ακόμη πρόβλημα που διαπιστώθηκε ήταν η ολιγοετής υπηρετήση των αξιωματικών του στρατού και της αστυνομίας στην υπηρεσία, εξαιτίας του συστήματος των μεταθέσεων και της πρόωρης αποστρατείας τους. Ως αποτέλεσμα της σύντομης πορείας τους, δεν κατάφερναν να αποκτήσουν την απαιτούμενη εμπειρία και η υπηρεσία έχανε κατά διαστήματα πολύτιμο προσωπικό. Εν τω μεταξύ, εξαιτίας του τρόπου πρόσληψης, μέρος του προσωπικού δε διέθετε τα απαιτούμενα προσόντα, ενώ κάποιοι μετατίθεντο κατόπιν επιθυμίας τους σε άλλες υπηρεσίες σε ευκολότερες θέσεις, είτε για καλύτερο μισθό (Αποστολίδης, 2014, σελ. 289 - 291).

Άλλη σημαντική διαπίστωση του Αποστολίδη με την παράδοση της ηγεσίας της ΕΥΠ το 2004 ήταν ότι, οι πληροφορίες και οι εκτιμήσεις της υπηρεσίας δεν έτυχαν της ανάλογης αξιοποίησης από τις πολιτικές ηγεσίες. Σημαντικό κενό θεωρεί την *απουσία ενός συλλογικού υπερκομματικού μηχανισμού αξιοποίησης της διατιθέμενης πληροφόρησης και λήψης αποφάσεων*. Ως αποτέλεσμα, ήταν στην ευχέρεια και στο προσωπικό ενδιαφέρον του εκάστοτε πολιτικού προσώπου να αξιοποιεί ή να αγνοεί την πληροφόρηση από την υπηρεσία. Άλλωστε σύμφωνα με τον ίδιο, η ΕΥΠ μέχρι και τις αρχές του 2000 δεν τηρούσε ενημερωμένο αρχείο από προηγούμενες επιχειρήσεις και πολλές φορές η συνεργασία με την αντιτρομοκρατική υπηρεσία της αστυνομίας παρέμενε σε διαπροσωπικό και προφορικό επίπεδο (Αποστολίδης, 2014, σελ. 291 - 293).

Η ποιοτική αναβάθμιση της σύγχρονης ΕΥΠ πραγματοποιήθηκε πρωτίστως με τις αλλαγές στη σύνθεση του προσωπικού και στην ηγεσία. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας 1990 υπηρετούσαν στην ΕΥΠ κυρίως στρατιωτικοί και αστυνομικοί. Το μοντέλο αυτό όμως έδειχνε να μη λειτουργεί εξαιτίας των νέων αυξημένων απαιτήσεων μεταψυχροπολεμικά, οπότε και φάνηκε η ανάγκη αναβάθμισης της ΕΥΠ, στα πρότυπα των σύγχρονων υπηρεσιών πληροφοριών σε χώρες του εξωτερικού. Η αντικατάσταση μεγάλου μέρους του ένστολου προσωπικού με εξειδικευμένους μόνιμους υπάλληλους

μετά το 2000 και η ανάθεση της ηγεσίας σε πολιτικό και όχι ένστολο προσωπικό, εκτός από το συμβολικό χαρακτήρα (ως προς την αλλαγή πλευσης της υπηρεσίας), αναβάθμισε ποιοτικά τη λειτουργία και τον επιχειρησιακό προσανατολισμό της ΕΥΠ (Nomikos, 2008, σελ. 84).

Το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η υπηρεσία στρατιωτικών πληροφοριών (Ε Κλάδος/ΓΕΕΘΑ) είναι η απουσία εξειδίκευσης και η ελλιπής εκπαίδευση του προσωπικού, καθώς δεν υπάρχει ξεχωριστό «Σώμα Πληροφοριών» σε όλους τους κλάδους των ένοπλων δυνάμεων (όπως υπάρχει αντίστοιχα το Σώμα Έρευνας και Πληροφορικής). Επιπλέον, το προσωπικό που εκπαιδεύεται στα σχολεία πληροφοριών και αποκτά εμπειρία κατά τη διάρκεια υπηρετήσεως σε ευαίσθητες θέσεις του εσωτερικού ή εξωτερικού, μετά από λίγα χρόνια μετατίθεται σε θέσεις άσχετες με τις πληροφορίες (για τη συμπλήρωση χρόνου διοικήσεως στον εκάστοτε βαθμό ως προϋπόθεση για την προαγωγή, υποχρέωση υπηρετήσεως στις παραμεθόριες περιοχές και άλλους υπηρεσιακούς λόγους), με αποτέλεσμα να δημιουργούνται κενά από τις συνεχόμενες αλλαγές και το προσωπικό να μην αποκτά την πολυετή εμπειρία και κουλτούρα που απαιτείται. Ως αποτέλεσμα, χάνεται το ενδιαφέρον για καριέρα στον τομέα των πληροφοριών, καθώς οι αξιωματικοί γνωρίζουν ότι πρόκειται για μια ολιγοετή πορεία ή απλά ένα διάλειμμα στην καριέρα τους. Παράλληλα η στρατιωτική υπηρεσία χάνει στελέχη τα οποία έχει εκπαιδεύσει και στα οποία έχει επενδύσει.

Το πεδίο ενδιαφέροντος και οι στόχοι των υπηρεσιών πληροφοριών πρέπει να είναι ξεκάθαροι. Σε αντίθετη περίπτωση μπορεί να δημιουργηθεί σύγχυση μεταξύ των και να δαπανούνται αχρείαστοι κρατικοί πόροι. Η εξάρθρωση της τρομοκρατικής οργάνωσης «17 Νοέμβρη» απέδειξε ότι, μικρές επιχειρησιακές ομάδες με κατάλληλο εξοπλισμό και κατάλληλο συντονισμό, μπορούν να πετύχουν σημαντικές επιτυχίες. Η συγκεκριμένη υπόθεση ήταν μια από τις μεγαλύτερες επιτυχίες των ελληνικών υπηρεσιών πληροφοριών σε συνεργασία με τις αντίστοιχες υπηρεσίες του Ηνωμένου Βασιλείου και των ΗΠΑ. Μια ακόμα επιτυχία από τη συνεργασία των ελληνικών και ξένων υπηρεσιών πληροφοριών ήταν η ασφαλής διεξαγωγή των ολυμπιακών αγώνων του 2004, περίοδο κατά την οποία υπήρχε έξαρση των τρομοκρατικών επιθέσεων παγκοσμίως. Προφανώς υπάρχουν και πολλές άλλες, που όμως δε γίνονται γνωστές στο ευρύ κοινό, ώστε να μην αποκαλυφθούν ο τρόπος δράσης, τα διατιθέμενα μέσα και το προσωπικό των υπηρεσιών (Αποστολίδης, 2014, σελ. 294 - 308).

Η συνεργασία μεταξύ των χωρών θεωρείται απαραίτητη σε ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος όπως αυτά των τρομοκρατικών οργανώσεων, ωστόσο η δημιουργία ισχυρών ελληνικών υπηρεσιών πληροφοριών θα βοηθήσει στη μερική απεξάρτηση από τις αντίστοιχες ξένες, κάτι που θεωρείται απαραίτητο για την εσωτερική ενδυνάμωση του ελληνικού κράτους ώστε να ανταποκριθεί στις σύγχρονες προκλήσεις. Άλλωστε εκτός από τις υποθέσεις κατά τις οποίες οι ξένες υπηρεσίες προσέφεραν πολύτιμη βοήθεια για τη χώρα μας (εξάρθρωση «17 Νοέμβρη», ολυμπιακοί αγώνες 2004), υπήρξαν γεγονότα που έδειξαν την παράνομη παρέμβαση του ξένου παράγοντα στα εσωτερικά ζητήματα της Ελλάδας.

Το 2006 αποκαλύφθηκε μια από τις μεγαλύτερες υποθέσεις κατασκοπείας εναντίον της Ελλάδας, αυτή της Vodafone από την CIA. Η παρακολούθηση των πολιτικών και άλλων δημοσίων προσώπων και αξιωματούχων, μεταξύ των οποίων και ο πρωθυπουργός, υπουργοί της κυβέρνησης, ο πρώην διοικητής της ΕΥΠ και άλλα σημαντικά πρόσωπα, πραγματοποιήθηκε με την κρυφή τοποθέτηση κατάλληλου λογισμικού που έδινε πρόσβαση στις τηλεφωνικές συνομιλίες. Οι υποκλοπές έλαβαν χώρα τη χρονική περίοδο της αναβάθμισης των σχέσεων Ελλάδας – Ρωσίας, η οποία επηρέασε αρνητικά τις γεωπολιτικές επιδιώξεις των ΗΠΑ στην περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης και είχαν ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση των ελληνοαμερικανικών σχέσεων (Φιτσανάκης, 2015, σελ. 153-164).

Η υπόθεση της Vodafone φανερώνει το πόσο σημαντική θεωρείται η υποκλοπή των ευαίσθητων εθνικών μας πληροφοριών για τους αντιπάλους ή τους συμμάχους της Ελλάδας. Παράλληλα δείχνει την αναγκαιότητα της αναβάθμισης των δυνατοτήτων της ελληνικής αντικατασκοπείας. Επίσης αποδεικνύει πως οι στρατηγικές επιλογές της Ελλάδας πρέπει να στηρίζονται στην ανάγνωση του ευρύτερου διεθνούς περιβάλλοντος και να ζυγίζονται με ιδιαίτερη προσοχή, ανάλογα με τις δυνατότητες και τους συντελεστές ισχύος που διαθέτει. Στη συνέχεια της μελέτης θα εξετασθεί ξεχωριστά η υπόθεση Ocalan (1999), πολλά από τα στοιχεία της οποίας φανερώθηκαν μετά την αποτυχημένη έκβασή της και έλαβε μεγάλη δημοσιότητα στο εσωτερικό και εξωτερικό της Ελλάδας, ενώ αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης από ακαδημαϊκούς και αναλυτές σχετικά με τα προβλήματα και τις παθογένειες των υπηρεσιών πληροφοριών. Η υπόθεση Ocalan το 1999 αποτέλεσε τη μεγαλύτερη αποτυχία της ΕΥΠ (και παράλληλα επιτυχία της τουρκικής MIT) και εξέθεσε την Ελλάδα στα μάτια των υπολοίπων χωρών για την

αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών πληροφοριών που διαθέτει, ενώ παράλληλα επιδείνωσε σημαντικά τις σχέσεις της χώρας μας με τους Κούρδους.

3.3 Υπόθεση «Ocalan – 1999»

Η υπόθεση Ocalan ανέδειξε πολλά από τα προβλήματα στη λειτουργία των ελληνικών υπηρεσιών πληροφοριών. Το μεγαλύτερο μέρος της επιχείρησης σχεδιάστηκε από την ΕΥΠ σε συνεργασία με το ΥΠΕΞ. Ο Κούρδος ηγέτης, ο οποίος μετά από συνεχείς μετακινήσεις κατέληξε στην Ελλάδα, φυγαδεύτηκε με μέριμνα των ελληνικών αρχών στην Κένυα, ενώ καταζητούνταν ως αρχηγός της ένοπλης οργάνωσης PKK, αναγνωρισμένης από μεγάλο μέρος της διεθνούς κοινότητας (ΕΕ, ΗΠΑ, Τουρκία και πολλές χώρες) ως τρομοκρατική. Οι σκοποί της επιχείρησης ήταν: να μεταφερθεί με μυστικότητα σε ασφαλές μέρος εκτός της ελληνικής επικράτειας, να αποφευχθεί η σύλληψή του από υπηρεσίες τρίτων χωρών, να μην επιτραπεί η παράδοσή του στις τουρκικές αρχές και να κερδηθεί χρόνος για τη διαχείριση της κατάστασης σε διπλωματικό επίπεδο. Δυστυχώς η επιχείρηση απέτυχε σε όλα τα παραπάνω. Σε μικρό χρονικό διάστημα μετά την άφιξη του Ocalan στο Ναϊρόμπι, η πολιτική ηγεσία συνειδητοποίησε ότι δε μπορεί να διαχειρισθεί αποτελεσματικά την υπόθεση και διατάχθηκε η εγκατάλειψη του Κούρδου ηγέτη από τον αξιωματικό της ΕΥΠ, Ταγματάρχη Καλεντερίδη, ο οποίος τον συνόδευε. Τελικά αυτό δεν κατέστη εφικτό, καθώς ο αξιωματικός ανέφερε αδυναμία εκτέλεσης της διαταγής. Εν τω μεταξύ οι τοπικές αρχές ανακάλυψαν την ταυτότητα του προσώπου (Ocalan), το οποίο έκρυβε η Αθήνα στην πρεσβεία της στην Κένυα και ξεγέλασαν την ελληνική πλευρά ώστε να αιχμαλωτίσουν τον Κούρδο ηγέτη και να τον παραδώσουν στις υπηρεσίες πληροφοριών (MIT) της Τουρκίας. (Varouhakis, 2009, σελ. 1-4).

Οι λόγοι που απέτυχε η επιχείρηση Ocalan είναι διάφοροι. Αρχικά ήταν λανθασμένη η επιλογή της χώρας μεταφοράς, καθώς λίγους μήνες νωρίτερα είχαν πραγματοποιηθεί τρομοκρατικές επιθέσεις στο Ναϊρόμπι και οι τοπικές αρχές μαζί με τις αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών ήταν σε εγρήγορση και διεξάγονταν έρευνες για να βρεθούν οι τρομοκράτες. Σημαντικό πρόβλημα κατά τη διάρκεια της επιχείρησης ήταν η αδυναμία της διατήρησης της μυστικότητας και προστασίας των επικοινωνιακών διαύλων. Εκτιμάται ότι οι ΗΠΑ και η Τουρκία γνώριζαν για πολλές από τις δραστηριότητες των ελληνικών αρχών σχετικά με την υπόθεση και τις μετακινήσεις του Ocalan, από υποκλοπές των συνομιλιών, καθώς δε χρησιμοποιούνταν η αναγκαία

κωδικοποίηση και τα απαραίτητα τεχνολογικά μέσα από την ελληνική πλευρά. Επιπρόσθετα, η άμεση εμπλοκή της πολιτικής ηγεσίας στα επιχειρησιακά θέματα επιδείνωσε τη συνοχή και ομαλότητα της επιχείρησης. Αυτό συνέβη εξαιτίας κυρίως των αντικρουόμενων και μη εφαρμόσιμων εντολών, με αποτέλεσμα την πρόκληση σύγχυσης σε επιχειρησιακό επίπεδο. Επιπλέον, δεν είχε εξασφαλισθεί η απαραίτητη υποστήριξη και πολιτική κάλυψη της επιχείρησης, καθώς το Υπουργείο Εξωτερικών δεν ήθελε καμία ανάμειξη με την υπόθεση, σύμφωνα με τον τότε διοικητή της ΕΥΠ Χαράλαμπο Σταυρακάκη. Τέλος, η επιλογή του προσωπικού για μια τόσο σημαντική αποστολή θα έπρεπε να είχε γίνει με μεγαλύτερη προσοχή. Ενδεχομένως μια πιο έμπειρη και καλύτερα εκπαιδευμένη ομάδα να είχε διαχειρισθεί διαφορετικά την υπόθεση και να είχαν αποφευχθεί τα λάθη που εξέθεσαν τη χώρα σε διεθνές επίπεδο και επηρέασαν αρνητικά τη συνεργασία των ελληνικών με τις ξένες υπηρεσίες πληροφοριών (Varouhakis, 2009, σελ. 5-7).

Η υπόθεση Ocalan αποτέλεσε επιτυχία των τουρκικών υπηρεσιών πληροφοριών (MIT). Ωστόσο αυτή η επιτυχία δε θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς την έντονη διπλωματική δραστηριότητα της Άγκυρας, η οποία κινητοποίησε πανίσχυρες χώρες όπως οι ΗΠΑ και το Ισραήλ για τον εντοπισμό και τη σύλληψη του Κούρδου ηγέτη. Την ίδια στιγμή η ελληνική κυβέρνηση δε μπορούσε να ζητήσει τη συνεργασία των συμμάχων της καθώς το PKK θεωρείτο τρομοκρατική οργάνωση και είναι ακόμα και σήμερα αβέβαιο ποια ήταν η τελική επιθυμητή κατάσταση που ήθελε να πετύχει στην επιχείρηση. Εφόσον δεν υπήρχε ξεκάθαρη πολιτική βούληση, οι δυνατότητες της ΕΥΠ για τη διαχείριση της κατάστασης ήταν πολύ περιορισμένες. Σε επιχειρησιακό πλαίσιο, ενώ στην ελληνική αλυσίδα διοίκησης παρατηρήθηκαν σοβαρά κενά και ελλείψεις, τα οποία προκάλεσαν πανικό στο πεδίο και επέτρεψαν την ανάπτυξη ατομικών πρωτοβουλιών από τον Ταγματάρχη Καλεντερίδη, ο τουρκικός μηχανισμός λειτούργησε ως ενιαίο σύνολο. Η υπόθεση Ocalan ανέδειξε πολλά από τα προβλήματα (οργανωτικά, ανεπάρκεια μέσων, επιλογή προσωπικού) στη λειτουργία των ελληνικών υπηρεσιών πληροφοριών (Sofitis, 2015).

Στη συνέχεια της μελέτης θα εξετασθεί η λειτουργία των ισραηλινών υπηρεσιών πληροφοριών. Η επιλογή του Ισραήλ δεν έγινε τυχαία. Επιλέχθηκε διότι είναι ένα κράτος με παρόμοιο πληθυσμό και εδαφική έκταση με την Ελλάδα, το οποίο αντιμετωπίζει από τη δημιουργία του το 1948 πολλαπλές προκλήσεις και απειλές στο εξωτερικό του περιβάλλον, τις οποίες έχει καταφέρει μέχρι σήμερα να διαχειρισθεί επιτυχώς.

Επιπρόσθετα αποτελεί έναν από τους ισχυρότερους δρώντες στην εξεταζόμενη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και είναι χώρα που επιθυμεί τη διατήρηση των υφιστάμενων γεωπολιτικών ισορροπιών, χωρίς επεκτατικές βλέψεις, όπως και η Ελλάδα. Τέλος, είναι ένα κράτος του οποίου τα συμφέροντα συμπίπτουν σε μεγάλο βαθμό με τα ελληνικά, ενώ ταυτόχρονα απειλούνται από τον τουρκικό επεκτατισμό (Mazis, Troulis, 2020, σελ. 2). Το ισραηλινό κράτος για να πετύχει διαχρονικά τους στρατηγικούς τους στρατηγικούς στόχους του, ο πρώτος εκ των οποίων είναι η επιβίωσή του, επενδύει συστηματικά στις μυστικές του υπηρεσίες, οι οποίες είναι μεταξύ των ισχυρότερων παγκοσμίως

3.4 Ισραηλινές Υπηρεσιών Πληροφοριών

Η εθνική ασφάλεια είναι το κύριο χαρακτηριστικό σύμφωνα με το οποίο το Ισραήλ διαμορφώνει την εξωτερική του πολιτική και τις σχέσεις του με τις υπόλοιπες χώρες. Επιπλέον αποτελεί παράδειγμα χώρας που έχει δημιουργήσει τις υπηρεσίες πληροφοριών της σύμφωνα με ρεαλιστικά κριτήρια, για την επιβίωσή της σε ένα άκρως εχθρικό περιβάλλον. Οι υπηρεσίες πληροφοριών του Ισραήλ συνέβαλαν διαχρονικά στην προσπάθεια διατήρησης της σταθερότητας και ειρήνης με τις γειτονικές του χώρες, καθώς σε περίπτωση αιφνιδιασμού ή ανοικτής σύγκρουσης πιθανότατα το αποτέλεσμα θα ήταν καταστροφικό για τη χώρα. Ως αποτέλεσμα, το Ισραήλ είναι αναγκασμένο να επενδύει σε μεγάλο βαθμό στις υπηρεσίες πληροφοριών του, ώστε να διατηρεί το υφιστάμενο status quo και τις γεωπολιτικές ισορροπίες στην περιοχή. Η γενική φιλοσοφία στον τρόπο λειτουργίας των ισραηλινών υπηρεσιών πληροφοριών είναι ο έγκαιρος εντοπισμός μιας διαφαινόμενης απειλής και η αντιμετώπισή της με προληπτικές ειδικές επιχειρήσεις για την εξάλειψη εν τη γενέσει. Η τακτική αυτή προϋποθέτει την άμεση επικοινωνία και συνεργασία των υπηρεσιών απευθείας με την πολιτική ηγεσία, ώστε να επιτυγχάνεται η ταχεία κυβερνητική αντίδραση. Το έργο των υπηρεσιών πληροφοριών θεωρείται ουσιαστικά κυβερνητικό έργο, αφού καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την εσωτερική και εξωτερική πολιτική της χώρας (Levite, 1987, σελ. 177-179).

Η προσφορά και ο ρόλος των υπηρεσιών πληροφοριών για την επιβίωση του Ισραήλ θεωρείται αδιαμφισβήτητος στο σύνολο σχεδόν της κοινωνίας του. Η εμπιστοσύνη αυτή κερδήθηκε μέσω της πολύτιμης συνεισφοράς των υπηρεσιών πληροφοριών σε κρίσιμες ιστορικές συγκυρίες και κυρίως στους αραβο-ισραηλινούς πολέμους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο σύντομος σε διάρκεια τέταρτος αραβο-ισραηλινός πόλεμος του 1973 (ή πόλεμος του Yom Kippur όπως είναι ευρύτερα γνωστός), στον οποίο η ροή έγκυρων και έγκαιρων πληροφοριών από τη Mossad και η

άμεση εκμετάλλευσή τους από την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία, έγειραν την πλάστιγγα υπέρ του Ισραήλ ¹⁰(Uri, Amir, 2014, σελ. 584-586).

Η Mossad είναι επιφορτισμένη με την πληροφόρηση και τις επιχειρήσεις στο εξωτερικό και θεωρείται η σημαντικότερη υπηρεσία για την εθνική ασφάλεια του Ισραήλ. Μαζί με την Aman (στρατιωτική υπηρεσία πληροφοριών) και την Shin Bet (υπηρεσία πληροφοριών για το εσωτερικό) αποτελούν τις υπηρεσίες πληροφοριών του κράτους από την ίδρυσή του. Το χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί τη Mossad από τις υπόλοιπες αντίστοιχες υπηρεσίες πληροφοριών εξωτερικού ανά τον κόσμο είναι η απευθείας υπαγωγή σε αυτή ειδικών τμημάτων του στρατού, για την επιχειρησιακή χρησιμοποίησή τους στο πεδίο. Αυτό προσδίδει στη Mossad μεγαλύτερη ανεξαρτησία, αμεσότητα και αποτελεσματικότητα. Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι ότι, η υπηρεσία δεν υπόκειται σε ελέγχους από φορείς του ισραηλινού κράτους, πλην του Πρωθυπουργού στον οποίον υπάγεται. Με αυτά τα χαρακτηριστικά και με κύριο στόχο την προστασία του κράτους, η Mossad προτιμήθηκε διαχρονικά από τις πολιτικές ηγεσίες για την επίλυση προβλημάτων, αντί της διπλωματικής οδού, υιοθετώντας αμφιλεγόμενες και συχνά παράνομες μεθόδους όπως δολοφονίες, απαγωγές, εκβιασμούς και δολιοφθορές (Bergman, 2018).

Αν και η Mossad είναι μια σχετικά μικρή υπηρεσία, το πληροφοριακό ενδιαφέρον της δεν περιορίζεται στο εγγύς περιβάλλον της, αλλά αντίθετα στις περισσότερες χώρες του εξωτερικού, εμπλέκοντας πρεσβείες, εταιρίες και μυστικούς πράκτορες για τη συλλογή πληροφοριών. Από τη δημιουργία της το 1951 είχε την πλήρη στήριξη της CIA, η οποία υποστήριζε την επιχειρησιακή λειτουργία της Mossad και την ενίσχυε με πληροφορίες, προσωπικό και μέσα. Σημαντική βοήθεια στο έργο της είχε διαχρονικά και από την εβραϊκή διασπορά σε ολόκληρη την υφήλιο, δημιουργώντας έτσι ένα παγκόσμιο δίκτυο πληροφοριών. Μια άλλη τακτική της Mossad για τη συλλογή ευαίσθητων πληροφοριών είναι η στρατολόγηση μεταναστών που γνωρίζουν καλά τη γλώσσα και την κοινωνικοπολιτική κατάσταση των περιοχών από τις οποίες έρχονται και οι οποίες αποτελούν πληροφοριακούς στόχους της υπηρεσίας, όπως για παράδειγμα οι αραβικές χώρες. Εξαιτίας των πολλών απειλών στο εγγύς περιβάλλον του Ισραήλ, η Mossad είναι υποχρεωμένη να θέτει προτεραιότητες σχετικά με τις ενέργειες και τους στόχους της. Για

¹⁰ Στον αντίποδα η έλλειψη εμπιστοσύνης και η αγνόηση κρίσιμων εκτιμήσεων των υπηρεσιών πληροφοριών από την πολιτική ηγεσία της Αιγύπτου, είχαν ως αποτέλεσμα να χαθεί το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού που είχε επιτευχθεί αρχικά και να μετατραπεί η διαφαινόμενη νίκη σε ήττα.

το σκοπό αυτό χρησιμοποιεί διάφορους τρόπους περισυλλογής (HUMINT, SIGINT, OSINT) και αναλύει ένα μεγάλο φάσμα δεδομένων, όπως στρατιωτικές, οικονομικές, πολιτικές, τεχνολογικές και άλλες πληροφορίες, ώστε να αποκτά μια ξεκάθαρη εικόνα των στόχων της (τρομοκρατικές οργανώσεις, εχθρικές ή φιλικές χώρες, αντίπαλες υπηρεσίες κ.α.) (Nimmons, 2018, σελ. 1-7).

Εξαιτίας των μεθόδων χρήσης βίας, κυρίως εναντίων τρομοκρατικών οργανώσεων (όπως η Hezbollah και Hamas), η ηγεσία της υπηρεσίας πρέπει να υπολογίζει συνεχώς το ισοζύγιο οφέλους - κόστους και τα πιθανά αντίποινα από τον αντίπαλο. Για το λόγο αυτό είναι απαραίτητο να βρίσκεται σε συχνή επικοινωνία με την πολιτική ηγεσία, ώστε να εξασφαλίζεται η απαραίτητη πολιτική κάλυψη σε περίπτωση αποτυχίας. Έπειτα, εξαιτίας του μόνιμου πολεμικού κλίματος που επικρατεί στη χώρα από την ίδρυσή της, η ισραηλινή κοινωνία είναι προετοιμασμένη και έτοιμη για την περίπτωση του πολέμου. Η στρατιωτική θητεία ανδρών και γυναικών, εκτός από υποχρεωτική θεωρείται από την πλειοψηφία ως ύψιστη υποχρέωση για τη χώρα. Αυτό επιτρέπει στη Mossad τη στρατολόγηση κατάλληλων ατόμων, αυστηρά σύμφωνα με τα προσόντα και τις δυνατότητές και με βάση της ανάγκες της (Nimmons, 2018, σελ. 8-12).

Εκτός από τις επιτυχίες στο επιχειρησιακό πεδίο, η Mossad θεωρείται ότι συνδυάζει σε μεγάλο βαθμό επιτυχώς την προπαγάνδα, την παραπλάνηση και τις ψυχολογικές επιχειρήσεις. Για την υποστήριξη της αποστολής της, το τμήμα των τεχνικών μέσων της υπηρεσίας συνεργάζεται με ιδιωτικές εταιρίες και πανεπιστήμια, ενώ δαπανούνται σημαντικά χρηματικά ποσά στην έρευνα, με σκοπό να εξασφαλίζεται η απαραίτητη τεχνογνωσία και πληρότητα υλικών, σύμφωνα με τις επιχειρησιακές ανάγκες. Η απόλυτη μυστικότητα σχετικά με τη δράση της και η επιλεκτική δημοσιοποίηση των επιτυχιών της συντέλεσαν σταδιακά στη δημιουργία της φήμης της, ως μια από τις καλύτερες και αποτελεσματικότερες υπηρεσίες παγκοσμίως (Nimmons, 2018, σελ. 13-15).

Εξαιτίας του τρόπου δράσης και των μεθόδων της, η ιστορία της Mossad έχει γραφτεί με φόνους ατόμων που θεωρούνταν επικίνδυνα για την ασφάλεια του Ισραήλ, αρκετές φορές σε χώρες του εξωτερικού, κάτι που συντέλεσε συχνά και στην επιδείνωση των διμερών σχέσεων των χωρών αυτών με το Ισραήλ και τη διεθνή αντίδραση σχετικά με τις υιοθετούμενες πρακτικές. Τα τελευταία χρόνια, οι μέθοδοι της υπηρεσίας αμφισβητούνται και από μέρος της ισραηλινής κοινωνίας, προσθέτοντας παράλληλα πίεση στην πολιτική ηγεσία για αλλαγές στις πρακτικές της Mossad, σύμφωνα με τα

πρότυπα των σύγχρονων δημοκρατιών (Black, 2010). Η αλλαγή αυτή θα αποδειχθεί πιθανότατα μια αρκετά δύσκολη υπόθεση, καθώς είναι αντίθετη με τη μέχρι σήμερα φιλοσοφία της υπηρεσίας, η οποία βασίζεται στην υιοθέτηση σκληρών μεθόδων εναντίον εχθρών του Ισραήλ.

Σήμερα, εκτός από τις προκλήσεις στην εθνική ασφάλεια του Ισραήλ από τους παραδοσιακούς εχθρούς και αντιπάλους του, κάποιες από τις απειλές που καλείται να αντιμετωπίσει προέρχονται σε μεγάλο βαθμό από την τουρκική προσπάθεια να αναλάβει έναν αναβαθμισμένο ρόλο στην περιοχή της Ευρασίας. Η επιδείνωση των ισραηλινο-τουρκικών σχέσεων φάνηκε έντονα στα γεγονότα του Davos το 2009 και στο επεισόδιο του Mavi Marmara το 2010. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις, οι διπλωματικές και επιχειρησιακές συγκρούσεις ήρθαν ως αποτέλεσμα της στήριξης της Άγκυρας στους Παλαιστίνιους, στα πλαίσια της ευρύτερης στρατηγικής προσπάθειας της Τουρκίας να αποτελέσει την προστάτιδα χώρα των απανταχού μουσουλμάνων. Οι σύγχρονες απειλές από την Τουρκία που καλείται να αντιμετωπίσει το Ισραήλ είναι: η τουρκική υποστήριξη προς τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, η τουρκική στάση στις συγκρουσιακές σχέσεις Ισραήλ – Παλαιστίνης και ο συνεχώς αυξανόμενος αντισημιτισμός της τουρκικής κοινωνίας (Hale, 2013, σελ. 227-232).

Το ισραηλινό κράτος από τη δημιουργία του έχει βρεθεί σε πολλές ένοπλες συγκρούσεις με τις γειτονικές αραβικές χώρες και παρά τη δυσαναλογία που υφίσταται με αυτές σε παράγοντες ισχύος όπως ο πληθυσμός, το έδαφος και το μέγεθος των ένοπλων δυνάμεων, έχει καταφέρει να επιβιώσει. Βέβαια αυτό δε θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς τη βοήθεια των ΗΠΑ και τη συνεργασία CIA και Mossad. Το Ισραήλ διαχρονικά ευθυγραμμίζεται πλήρως με την αμερικανική εξωτερική πολιτική, η οποία μεταψυχροπολεμικά προσπαθεί να προστατέψει το υφιστάμενο status quo και τις ισορροπίες ισχύος στα περιφερειακά υποσυστήματα και να περιορίζει τα αναθεωρητικά κράτη που απειλούν την αμερικανική ηγεμονία (Mazis, Troulis, 2020, σελ. 3-5). Άλλωστε ένα από τα σημαντικότερα περιφερειακά υποσυστήματα παγκοσμίως είναι αυτό της Ανατολικής Μεσογείου και μια από τις έντονα αναθεωρητικές χώρες είναι η Τουρκία.

Ο λόγος της ανάλυσης των ισραηλινών υπηρεσιών πληροφοριών και κυρίως της Mossad είναι η απάντηση στο ερώτημα: *μπορεί το ισραηλινό μοντέλο των υπηρεσιών πληροφοριών να αποτελέσει πρότυπο για τις αντίστοιχες ελληνικές; Η απάντηση είναι : ναι υπό προϋποθέσεις*. Παρά τις βασικές διαφορές των δύο χωρών σε πολιτικά, κοινωνικά,

οικονομικά και ιστορικά χαρακτηριστικά, υπάρχουν στοιχεία του ισραηλινού μοντέλου που μπορούν να υιοθετηθούν από τη χώρα μας., τα οποία θα αποτυπωθούν στο επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

4.1 Συμπεράσματα

Στη σύγχρονη εποχή δεν υπάρχουν απομονωμένα κράτη, καθώς υπάρχει έντονη πολιτικο-οικονομική διασύνδεση και αλληλεξάρτηση. Καθώς ο σύγχρονος κόσμος αλλάζει με ταχείς ρυθμούς (ισχυρές τάσεις παγκοσμιοποίησης και περιφερισμού, σχέσεις οικονομικής αλληλεξάρτησης, ταχεία ανάπτυξη στις τεχνολογίες, έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα, νέα δεδομένα ασφάλειας, ανάμειξη πληθυσμών μέσω μεταναστευτικών ροών κα), η έννοια της διεθνούς σταθερότητας γίνεται όλο και πιο σχετική και η επίτευξή της από τα κράτη και τους υπερεθνικούς οργανισμούς πιο δύσκολη, καθώς τα πάντα δείχνουν να αναπροσαρμόζονται και ο δείκτης της αβεβαιότητας να αυξάνεται σταθερά (Φραγκονικολόπουλος, Προέδρου, 2015, σελ. 196-200).

Η ανακάλυψη πηγών φυσικού αερίου στις αρχές του 21^{ου} αιώνα και οι συνεχιζόμενες έρευνες στην Ανατολική Μεσόγειο, είχαν άμεσο αντίκτυπο στις γεωπολιτικές και οικονομικές ισορροπίες της περιοχής. Ωστόσο, οι επιτευχθείσες συμφωνίες της χώρας μας για έρευνα και εξόρυξη των πηγών φυσικού αερίου, εμποδίζονται σε μεγάλο βαθμό από την τουρκική επιθετικότητα και τις διεκδικήσεις έναντι της Ελλάδας και της Κύπρου (Τσακίρης, 2018, σελ. 25-31). Σε κάθε περίπτωση, εάν δεν προηγηθεί ένα ασφαλές περιβάλλον για την αξιοποίηση των ανακαλυφθέντων πόρων, η Ανατολική Μεσόγειος κινδυνεύει να μετατραπεί σε ένα πεδίο συγκρούσεων μεταξύ των χωρών που διατηρούν συμφέροντα στην περιοχή (Raagini, 2021, σελ. 4-8).

Από τη δημιουργία του το 1923, το τουρκικό κράτος έχει υποστεί σημαντικές μεταβολές στο εσωτερικό του, χωρίς όμως να απαρνηθεί τον κοσμικό του χαρακτήρα, σύμφωνα με το όραμα του ιδρυτή του Mustafa Kemal . Το εγχείρημα της προσκόλλησης στο άρμα της δύσης δεν πέτυχε ποτέ σε ικανοποιητικό βαθμό, ωστόσο μεγάλο μέρος της κοινωνίας υιοθέτησε σταδιακά τα ευρωπαϊκά ιδεώδη και η Τουρκία πλησίασε στο στόχο της να γίνει μέλος της ΕΕ στο τέλος του 20ου αιώνα. Αυτή η προσπάθεια δείχνει να εγκαταλείπεται, ιδιαίτερα κατά την τελευταία 20ετία. Η πολιτική κυριαρχία του AKP και κυρίως του ηγέτη της Erdogan, έχει συμβάλλει καθοριστικά στη στροφή προς το πολιτικό Ισλάμ, με απώτερο στόχο την εγκαθίδρυση ενός νέου πολιτικού μορφώματος στα πρότυπα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Ιωακειμίδης, 2019, σελ. 41-44).

Ο σύγχρονος τουρκικός αναθεωρητισμός, έχει δημιουργήσει μια δυσεπίλυτη εξίσωση για τη διατήρηση της ειρήνης και σταθερότητας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και πολλαπλά προβλήματα για την εθνική ασφάλεια της Ελλάδας και της Κύπρου. Η προβολή ισχύος που επιδεικνύει η Άγκυρα σταθερά τα τελευταία 20 χρόνια, έχει ως κύριο στόχο να διατείνει ότι, κανένας γεωπολιτικός σχεδιασμός στην περιοχή δε μπορεί να επιτευχθεί, εάν δεν εξυπηρετεί τα συμφέροντά της. Στις ελληνοτουρκικές σχέσεις υποβόσκουν μακροχρόνια δυσεπίλυτα προβλήματα, στα οποία προστίθενται καθημερινά καινούρια, καθώς η Άγκυρα διευρύνει συνεχώς την ατζέντα των διεκδικήσεων.

Οι κυριότερες προκλήσεις που καλείται να διαχειρισθεί ο Ελληνισμός από τον τουρκικό επεκτατισμό, είναι: η επίλυση του κυπριακού ζητήματος με τρόπο που θα είναι προς το συμφέρον των Ελληνοκύπριων και κατ' επέκταση της Ελλάδας, οι επιθετικές βλέψεις της Άγκυρας που στηρίζονται στο δόγμα της «γαλάζιας πατρίδας», η προσπάθεια προσάρτησης των μουσουλμανικών πληθυσμών της Θράκης και των νησιών του Αιγαίου από την Άγκυρα, η αδυναμία οριοθέτησης των ελληνοτουρκικών θαλασσιών ζωνών και το μεταναστευτικό πρόβλημα (Τζιάρας, 2020, σελ. 14-16, 28-29). Παράλληλα, η διαρκής απειλή του πολέμου από την Τουρκία (κάτι το οποίο τονίστηκε και από τον Έλληνα Υπουργό Εξωτερικών Δένδια στην πρόσφατη επίσκεψη στις 15 Απριλίου 2021 στην Τουρκία), δεν επιτρέπει διαχρονικά την άσκηση των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η έγκυρη και έγκαιρη πληροφόρηση μπορεί να παρέχει στην ελληνική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία την καθαρή εικόνα μιας κατάστασης ή κρίσης, προσδιορίζοντας τί είναι εφικτό και τί ανέφικτο. Άλλωστε πως είναι δυνατό να λαμβάνονται αποφάσεις σε ένα περιβάλλον που δε δύναται κάποιος να κατανοήσει; Δεν είναι τυχαίο ότι ισχυρές χώρες (όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Κίνα κα) διαθέτουν ισχυρές υπηρεσίες πληροφοριών και επενδύουν συνεχώς σε αυτές (Κωνσταντόπουλος, 2015, σελ. 154). Στην Τουρκία, η MIT τα τελευταία δέκα χρόνια υπό την ηγεσία του Fidan με την πολιτική καθοδήγηση του Erdogan, έχει αναβαθμιστεί και παράλληλα έχει ευθυγραμμισθεί πλήρως με τις απαιτήσεις του νέο-οθωμανικού δόγματος.

Οι αποκαλύψεις Αποστολίδη και οι υποθέσεις Ocalan και Vodafone φανερώνουν αρκετά από τα προβλήματα των ελληνικών υπηρεσιών πληροφοριών, πολλά από τα οποία παραμένουν άλυτα μέχρι σήμερα. Αρχικά φαίνεται πως δεν υπάρχει μια διακριτή κοινότητα πληροφοριών (IC) με επαρκή εκπαίδευση, εξειδίκευση, συνεργασία και

κουλτούρα, σύμφωνα με τις σύγχρονες απαιτήσεις. Έπειτα φάνηκαν τα οργανωτικά και διοικητικά προβλήματα, η ελλιπής συνεργασία μεταξύ των επιμέρους υπηρεσιών πληροφοριών και η απουσία ενδιαφέροντος και ελέγχου από τις εκάστοτε κυβερνήσεις. Η επίλυση αυτών των προβλημάτων και η αποκατάσταση των δυσλειτουργιών δεν είναι εύκολη υπόθεση, ούτε μπορεί να επιτευχθεί άμεσα. Σε κάθε περίπτωση απαιτεί μεθοδικότητα, σαφείς στρατηγικούς και επιχειρησιακούς στόχους και προτεραιότητες υλοποίησης.

Στη σύγκριση Ελλάδας και Ισραήλ εντοπίζεται μια ποιοτική διαφορά μεταξύ των υπηρεσιών πληροφοριών των δύο χωρών, ως αποτέλεσμα ευρύτερων πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών διαφορών. Σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο η κύρια διαφορά είναι ότι, οι ισραηλινές υπηρεσίες πληροφοριών έχουν την απόλυτη εμπιστοσύνη των κυβερνήσεων και των πολιτών ως προς τη διασφάλιση του εθνικού συμφέροντος, κάτι που δε συμβαίνει με τις αντίστοιχες ελληνικές, εξαιτίας της πολιτικής σύγχυσης στη μεταπολίτευση και της διαρκούς καχυποψίας έναντι των ελληνικών υπηρεσιών πληροφοριών. Αυτό οδηγεί το ισραηλινό κράτος, σε αντίθεση με το ελληνικό, να επενδύει πολλά χρήματα σε προσωπικό, εκπαίδευση και τεχνικά μέσα για την ισχυροποίηση των υπηρεσιών πληροφοριών του. Τη σημαντικότερη όμως διαφορά αποτελεί το γεγονός ότι, η πολιτική ελίτ (και η κοινωνία) του Ισραήλ είναι εξοικειωμένη με την προοπτική του πολέμου εξαιτίας της ιστορικής πορείας της χώρας. Στον αντίποδα οι ελληνικές πολιτικές ηγεσίες θεωρούν μακρινό το ενδεχόμενο μιας ελληνοτουρκικής ένοπλης σύγκρουσης. Ακόμα όμως και στο ενδεχόμενο του πολέμου με την Τουρκία, φαίνεται να έχουν εναποθέσει τις ελπίδες για την άμυνα της χώρας σε μεγάλο βαθμό στην επέμβαση του ξένου παράγοντα (ΕΕ, ΗΠΑ), κάτι το οποίο φάνηκε στα γεγονότα της εισβολής στην Κύπρο το 1974 και στην κρίση των Ιμίων το 1999.

4.2 Προτάσεις

Η Ελλάδα θα μπορούσε να αποκομίσει πολλαπλά οφέλη από μια μελλοντική ευρωπαϊκή υπηρεσία πληροφοριών. Το σημαντικότερο όφελος είναι ότι, θα μπορεί να ενημερώνει και να επηρεάζει την ευρωπαϊκή ηγεσία και κοινή γνώμη για τις πραγματικές απειλές εναντίον της Ένωσης από τη σύγχρονη τουρκική επιθετικότητα. Άλλωστε οι υπόλοιπες χώρες της ΕΕ (πλην της Βουλγαρίας) δεν απειλούνται άμεσα από τον τουρκικό επεκτατισμό και δείχνουν να μη συνειδητοποιούν τις μελλοντικές απειλές για τον οργανισμό.

Καθώς το εγχείρημα ευρωπαϊκής πληροφοριακής ενοποίησης μοιάζει μακρινό, μια άλλη επιλογή είναι η πληροφοριακή ενίσχυση της Ελλάδας μέσω διμερών και πολυμερών σχημάτων συνεργασίας, με χώρες που διατηρούν κοινά συμφέροντα (Γαλλία, Ιταλία, Ισραήλ, Αίγυπτος, ΗΑΕ, Σαουδική Αραβία)¹¹. Η συμμετοχή και το επίπεδο συνεργασίας θα εξαρτάται κάθε φορά από τις κοινές απειλές (τρομοκρατία, παράνομη μετανάστευση, τουρκική επιθετικότητα) και το πληροφοριακό ενδιαφέρον των χωρών. Για παράδειγμα θα μπορούσε να υπάρχει μια διαβαλκανική συνεργασία πληροφοριών που θα συλλέγει, αναλύει και θα μοιράζεται πληροφορίες, με σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης και σταθερότητας στην περιοχή. Σε ένα τέτοιο εγχείρημα η Ελλάδα θα μπορούσε να έχει πρωταγωνιστικό ρόλο, ως χώρα - ρυθμιστής στις εξελίξεις της περιοχής.

Σχετικά με την υψηλή στρατηγική της Ελλάδας, διαπιστώνεται ένα διαχρονικό θεσμικό κενό που δημιουργείται από την αδυναμία σαφούς καθορισμού των εθνικών στρατηγικών στόχων και ιεράρχησης αυτών. Παρατηρείται έτσι μια αποσπασματική και κατά περίπτωση αντιμετώπιση των ζητημάτων στρατηγικού σχεδιασμού (Αποστολίδης, 2007. 21-22). *Η δημιουργία ενός Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας (ΣΕΑ)*¹², σύμφωνα με τις προτάσεις των καθηγητών Μάζη (Mazis, 2021, σελ.30) και Λιαρόπουλου (Liaropoulos, 2014, σελ. 11, θα μπορούσε να αποτελέσει ένα πολύτιμο όργανο για τις πολιτικο-στρατιωτικές ηγεσίες. Το ΣΕΑ θα μπορούσε να θέτει, να υλοποιεί και να αξιολογεί τους εθνικούς στρατηγικούς στόχους, σύμφωνα με τη διατιθέμενη πληροφόρηση από ένα συλλογικό όργανο πληροφοριών.

Οι σημερινές ελληνικές υπηρεσίες πληροφοριών, εξαιτίας της απουσίας ενός κατάλληλου θεσμικού πλαισίου, λειτουργούν σχεδόν ανεξάρτητα και όχι ως ένα ενιαίο σύνολο. *Για την επίτευξη της συλλογικής πληροφόρησης, θα πρέπει να συσταθεί μια εθνική συντονιστική επιτροπή πληροφοριών που θα διευθύνει το έργο των επιμέρους υπηρεσιών (πολιτικών και στρατιωτικών) και θα υποστηρίζει την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία, μέσω θεσμοθετημένων διαδικασιών πληροφόρησης. Η επιτροπή αυτή θα υλοποιεί επί της ουσίας τις πολιτικές που χαράσσει το Εθνικό Συμβούλιο Πληροφοριών (λειτουργεί από το 2008 με τον Ν.3649/2008, άρθρα 2,4,8). Κατά αναλογία, θα μπορούσαν να υπάρχουν μικρότερες επιτροπές για το συντονισμό του έργου των πληροφοριών του εσωτερικού (μεταξύ ΕΥΠ και αστυνομίας) και εξωτερικού (μεταξύ ΕΥΠ και ΓΕΕΘΑ). Τέλος, θεωρείται*

¹¹ Χαρακτηριστική παράδειγμα από το εξωτερικό είναι η συμφωνία ανταλλαγής πληροφοριών UKUSA (μεταξύ ΗΠΑ-Καναδά-Ηνωμένο Βασίλειο-Αυστραλία-Νέα Ζηλανδία), γνωστή και ως Five Eyes.

¹² Σήμερα υπάρχει σύμβουλος εθνικής ασφάλειας του πρωθυπουργού, χωρίς να υποστηρίζεται από κάποια γραφειοκρατία ή επιτελείο.

απαραίτητη η δημιουργία τακτικών και ad hoc ομάδων εργασιών, με αποστολή την οικονομική, νομική, τεχνική και επιχειρησιακή υποστήριξη των στρατηγικών στόχων που τίθενται από το Εθνικό Συμβούλιο Πληροφοριών.

Τα ελληνικά δίκτυα πληροφοριών θα μπορούσαν να ενισχυθούν σύμφωνα με το ισραηλινό μοντέλο. Η ελληνική διασπορά και εταιρίες ανά τον κόσμο θα μπορούσαν να αποτελέσουν πιθανά όργανα και πηγές πληροφοριών για την ΕΥΠ. Έπειτα, οι Έλληνες της παραμεθορίου (σε Έβρο και νησιά) θα πρέπει να ενσωματωθούν σε κατάλληλα δίκτυα πληροφοριών, κατόπιν μικρής εκπαίδευσης και ανάλυσης των απαιτήσεων πληροφόρησης, από τη στρατιωτική υπηρεσία πληροφοριών. Για παράδειγμα οι κυνηγοί στον Έβρο και οι ψαράδες στα νησιά, οι οποίοι γνωρίζουν καλά τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής τους και συνήθως διαθέτουν υψηλό εθνικό φρόνημα εξαιτίας της αντιμετώπισης σε πρώτο χρόνο των απειλών από την Τουρκία, θα μπορούσαν να προσφέρουν σημαντική βοήθεια, έχοντας στη διάθεσή τους απλά τεχνικά μέσα για την επικοινωνία με τα πλησιέστερα κέντρα πληροφοριών των ένοπλων δυνάμεων.

Η αναβάθμιση των τεχνικών δυνατοτήτων και μέσων όπως σύγχρονα ασύρματα μέσα, μέσα υποκλοπών, προγράμματα και λογισμικό πληροφορικής (εργαλεία OSINT και big data analysis, ηλεκτρονικά συστήματα ανάλυσης πληροφοριών κ.α.), προϋποθέτει την κρατική επένδυση στην εγχώρια και αμυντική βιομηχανία και σε νέες τεχνολογίες. Ωστόσο, για την εξέλιξη των δυνατοτήτων συλλογής πληροφοριών SIGINT, θα μπορούσε η Ελλάδα να ενισχύσει τη συμμετοχή της¹³ σε ευρωπαϊκά δορυφορικά προγράμματα, καθώς η δυνατότητα αυτονομίας στο συγκεκριμένο τομέα φαίνεται μακρινή. Αν και η τεχνολογική ανάπτυξη απαιτεί μεγάλο χρονικό διάστημα και σημαντικούς πόρους για έρευνα, τα οφέλη μακροπρόθεσμα θα είναι πολλαπλά (θέσεις εργασίας, απεξάρτηση από άλλες χώρες). Στην προσπάθεια αυτή, σημαντικό ρόλο θα μπορούσαν να διαδραματίσουν ελληνικές εταιρίες, τεχνικές σχολές και πανεπιστήμια. Δυστυχώς στο παρελθόν, κάποιες ιδιωτικές πρωτοβουλίες μεμονωμένων ατόμων και μικρών εταιριών που ήθελαν να προσφέρουν στις ένοπλες δυνάμεις σε θέματα τεχνολογίας, αγνοήθηκαν, καθώς δεν υπήρχε κάποιος κρατικός μηχανισμός να απορροφήσει τις ιδέες τους.

Για την αναβάθμιση του ρόλου των στρατιωτικών υπηρεσιών πληροφοριών και κυρίως της ΕΥΠ, που είναι περισσότερο επιφορτισμένη με ζητήματα της εθνικής

¹³ Συμμετέχει ήδη στο δορυφορικό πρόγραμμα HELIOS από το 2011, συλλέγοντας και αναλύοντας πληροφορίες – εικόνες στον Δορυφορικό Σταθμό Εδάφους στην Τανάγρα.

ασφάλειας, πρέπει να ξεπερασθούν τα προβλήματα και οι παθογένειες που αποτελούν εμπόδιο μέχρι και σήμερα (Nomikos, 2020). Παρά τη μερική αναβάθμιση της ΕΥΠ στις αρχές τις δεκαετίας 2000, φαίνεται ότι οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν, αποτελούν κυρίως σπασμωδικές ενέργειες χωρίς ουσιαστικά αποτελέσματα, αφού δε στηρίχθηκαν σε μια ολιστική αναδιάρθρωση σύμφωνα με τις σύγχρονες διεθνείς απαιτήσεις και τη ρεαλιστική εκτίμηση των απειλών εναντίον του ελληνικού έθνους. Η αναβάθμιση του ρόλου και του πληροφοριακού φάσματος της ΕΥΠ επιχειρήθηκε χωρίς την προηγούμενη εξασφάλιση των κατάλληλων επιχειρησιακών δυνατοτήτων (ικανό αριθμό εκπαιδευμένου προσωπικού, καλύτερες εγκαταστάσεις, αποκέντρωση των υπηρεσιών, μεγαλύτερο προϋπολογισμό και κατάλληλα τεχνολογικά μέσα), κάτι το οποίο δημιούργησε ακόμη περισσότερα προβλήματα (Liaropoulos, 2014, σελ. 6-8). Ωστόσο σήμερα φαίνεται ότι υπάρχει αυξημένο πολιτικό ενδιαφέρον για την αναβάθμιση της υπηρεσίας. Η πρόσφατη επανυπαγωγή της ΕΥΠ στον πρωθυπουργό συνιστά θετική θεσμική αλλαγή προς τη σωστή κατεύθυνση, την οποία πολλοί ακαδημαϊκοί (Μάξης, Νομικός, Λιαρόπουλος, Κωνσταντόπουλος κα) είχαν προτείνει πολλές φορές στο παρελθόν στα συγγράμματά τους.

Σχετικά με τη στρατιωτική πληροφόρηση, προτείνεται μεσοπρόθεσμα (1 έως 5 έτη) η συγκρότηση ανεξάρτητης Υπηρεσίας Στρατιωτικών Πληροφοριών (εφεξής ΥΣΠ), σύμφωνα με το μοντέλο των υπόλοιπων σύγχρονων υπηρεσιών του εξωτερικού (Αποστολίδης, 2007, σελ. 12). Σε αυτή θα υπάγονται όλα τα όργανα πληροφοριών των ΓΕΣ, ΓΕΝ και ΓΕΑ, καθώς και ειδικές μονάδες και υπηρεσίες συλλογής στρατηγικών πληροφοριών όπως η Γεωγραφική και η Υδρογραφική Υπηρεσία, η ΕΜΥ, ο Δορυφορικός Σταθμός Εδάφους κ.α. Η ΥΣΠ θα συντονίζει το έργο των παραπάνω τμημάτων, θα κατανέμει τομείς πληροφοριακής ευθύνης, θα καθορίζει αρμοδιότητες συλλογής, ανάλυσης και επεξεργασίας των πληροφοριών, καθώς και τις διαδικασίες διανομής των πληροφοριακών προϊόντων. Τέλος θα πρέπει να διαθέτει ξεχωριστό επιχειρησιακό τμήμα HUMINT για τη συλλογή ποιοτικών πληροφοριών στο εξωτερικό, σύμφωνα με το ισραηλινό μοντέλο.

Για την αναβάθμιση του Έκ Κλάδου του ΓΕΕΘΑ, μέχρι την υλοποίηση της ΥΣΠ, προτείνεται η τροποποίηση του θεσμικού πλαισίου που αφορά στις προαγωγές, στη διαδικασία μεταθέσεων, στον καταληκτικό βαθμό (π.χ. δυνατότητα προαγωγής μέχρι το βαθμό του ταξίαρχου) και γενικά τις υπηρεσιακές ανάγκες και απαιτήσεις των υπαρχόντων αξιωματικών πληροφοριών, σε σχέση με τους υπόλοιπους μάχιμους

αξιωματικούς, ώστε να μην υπάρχουν εμπόδια στη μακροχρόνια παραμονή τους σε θέσεις πληροφοριών. Θα μπορούσε να υπάρξει μια παράλληλη επετηρίδα με διαφορετικά κίνητρα, αφού οι αξιωματικοί των πληροφοριών δε θα έχουν τη δυνατότητα προαγωγής στους καταληκτικούς βαθμούς (π.χ. Υποστράτηγου, Αντιστράτηγου). Τα κίνητρα θα μπορούσαν να είναι: η επί πολλά χρόνια παραμονή σε έναν τόπο, η δυνατότητα φοίτησης σε πανεπιστημιακές σχολές σχετικές με το αντικείμενο των πληροφοριών και η υπηρετήση για κάποια χρόνια σε θέσεις του εξωτερικού

Σε επίπεδο εκπαίδευσης και εξειδίκευσης του προσωπικού πληροφοριών, θα πρέπει να δημιουργηθεί μια ακαδημία πληροφοριών που θα προσφέρει σύγχρονη και ποιοτική εκπαίδευση. Το προσωπικό που θα αποφοιτεί, θα απορροφάται από την ΕΥΠ και τη στρατιωτική υπηρεσία πληροφοριών. Εκτός από την αρχική εκπαίδευση, θα προσφέρεται η δυνατότητα μετεκπαίδευσης σε νέες μεθόδους (π.χ. συλλογής, ανάλυσης) και μέσα, για την επικαιροποίηση της γνώσης και εμπειρίας του προσωπικού, καθώς οι τεχνολογίες εξελίσσονται ταχέως. Σε περίπτωση αδυναμίας υλοποίησης της ακαδημίας πληροφοριών σε εύλογο χρονικό διάστημα, θα πρέπει άμεσα να αναβαθμιστεί ο ρόλος και οι δυνατότητες (σε προσωπικό, εγκαταστάσεις και μέσα) της υφιστάμενης Διακλαδικής Σχολής Πληροφοριών (ΔΙΣΧΠΛΗ) του ΓΕΕΘΑ. Η εμπειρία έχει αποδείξει ότι, τα σχολεία πληροφοριών της ΔΙΣΧΠΛΗ, αν και προσφέρουν σημαντική γνώση υψηλού επιπέδου, δεν αρκούν για τις απαιτήσεις εκπαίδευσης του προσωπικού. Τέλος, θα μπορούσε να πραγματοποιείται συχνότερα η αποστολή των αξιωματικών πληροφοριών σε σχολεία και εκπαιδεύσεις του εξωτερικού για την απόκτηση εξειδικευμένης γνώσης. Οι αξιωματικοί με την επιστροφή τους θα οργανώνουν μικρές εκπαιδεύσεις, με σκοπό την άμεση μετάδοση της γνώσης και της εμπειρίας που αποκομίζουν. Ταυτόχρονα επιτυγχάνεται η γνωριμία του προσωπικού των πληροφοριών με ξένους αξιωματικούς και δημιουργούνται νέοι δίαυλοι επικοινωνιών.

4.3 Επίλογος

Η Ελλάδα, εκτός από τη σημαντική γεωπολιτική της θέση στον παγκόσμιο χάρτη, αποτελεί ένα σύγχρονο κράτος με συμμετοχή στους σημαντικότερους υπερεθνικούς οργανισμούς (ΟΗΕ, ΕΕ, ΝΑΤΟ, ΟΑΣΕ κα) και έναν από τους σημαντικότερους δρώντες στην ευαίσθητη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου (Nomikos, 2004, σελ. 5-7). Από το τέλος του ΄Β Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι πρόσφατα, οι ΗΠΑ θεωρούσαν την Τουρκία ως σημαντικότερο σύμμαχο από την Ελλάδα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

Αυτό δείχνει να αλλάζει σε κάποιο βαθμό τα τελευταία χρόνια, κυρίως εξαιτίας του τουρκικού αναθεωρητισμού και της διακυβέρνησης Erdogan.

Παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι μικρό κράτος στη διεθνή σκακιέρα, διατηρεί ένα ειδικό βάρος και ρόλο στις διεθνείς εξελίξεις της Ανατολικής Μεσογείου. Τα τελευταία χρόνια η Αθήνα δείχνει να αλλάζει τη μακροχρόνια στάση κατευνασμού έναντι της Άγκυρας και να υιοθετεί μια πιο ενεργή εξωτερική πολιτική, εκμεταλλευόμενη τις ευκαιρίες για συμμαχίες με τα κράτη με τα οποία έχει κοινά συμφέροντα και αυτά που αντιστέκονται στον αναθεωρητισμό και επεκτατισμό της Τουρκίας. Στο πλαίσιο αυτό έχει αναπτύξει πρωτοβουλίες εντός της ΕΕ και επιδιώκει συνεργασίες με χώρες οι οποίες μέχρι πρότινος δε συμπεριλαμβάνονταν στο φάσμα της εξωτερικής της πολιτικής (π.χ. ΗΑΕ, Σαουδική Αραβία).

Το ελληνικό κράτος χρειάζεται μια αποφασιστική στρατηγική αποτροπής κατά των επεκτατικών στόχων της Άγκυρας. Για την αποτροπή της τουρκικής επιθετικότητας η Ελλάδα διαθέτει μια σειρά επιλογών για την εσωτερική και εξωτερική εξισορρόπηση των τουρκικών απειλών όπως είναι: η ενίσχυση των ένοπλων δυνάμεών της, η σύναψη συμμαχιών με κράτη που απειλούνται από την επιθετικότητα της Άγκυρας και η διπλωματική κινητοποίηση μέσω των οργανισμών στους οποίους συμμετέχει (ΝΑΤΟ, ΕΕ) (Mazis, Troulis, 2020, σελ. 1). Η προσπάθεια αυτή δε μπορεί παρά να συνδυαστεί μελλοντικά με την απαιτούμενη αναβάθμιση των υπηρεσιών πληροφοριών της και γενικά με την επένδυση στην Πληροφόρηση, η οποία αποτελεί τον συνδετικό κρίκο μεταξύ τους.

Μεγάλη πρόκληση για τη μελλοντική αναβάθμιση των υπηρεσιών πληροφοριών θα είναι η βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ τους, με σκοπό στο μέλλον να δημιουργηθεί μια διακριτή κοινότητα που θα διαθέτει κατάλληλη κουλτούρα πληροφοριών, θα μιλάει με «κοινή γλώσσα» και θα μοιράζεται τους προβληματισμούς και ανησυχίες της. Έτσι θα εξαλειφθούν παθογένειες του παρελθόντος σχετικά με άσκοπους ανταγωνισμούς και την αχρείαστη μυστικοπάθεια (προστασία και απόκρυψη των πληροφοριών για αποκλειστικότητα στη γνώση) και η πληροφοριακή συνεργασία θα ακολουθεί τους βασικούς κανόνες «need to share – need to know».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Allison G., 2017, *Destined for War. Can America and China Escape Thucydides Trap?* Houghton Mifflin Harcourt

Bauman Z., 2014, *After Snowden – Rethinking the Impact of Surveillance*, International Political Sociology, Vol 8, Issue 2, σελ. 121–144

Bergman R., 2018, *The Secret History of Mossad, Israel's Feared and Respected Intelligence Agency*, NewStatesman, διαθέσιμο στο <https://www.newstatesman.com/world/middle-east/2018/08/secret-history-mossad-israel-s-feared-and-respected-intelligence-agency> (τελευταία επίσκεψη την 14/05/2021)

Black I., 2010, *The Truth about the Mossad*, The Guardian, διαθέσιμο στο <https://www.theguardian.com/world/2010/feb/19/ian-black-mossad-dubai> (τελευταία επίσκεψη την 14/05/2021)

Bolton J., 2020, *The Room Where it Happened*, Simon & Schuster

Bruneau T., Boraz S., 2007, *Reforming Intelligence*, University of Texas Press

Dagoumas A., Flouros F., 2016, *Hydrocarbons and the Turkey – Cyprus Relations*, Modern Diplomacy, διαθέσιμο στο <https://www.ifimes.org/en/researches/hydrocarbons-and-the-turkey-cyprus-relations/3953?page=25>, (τελευταία επίσκεψη την 14/05/2021)

Đidić A., Kösebalaban H., 2019, *Turkey's Rapprochement with Russia: Assertive Bandwagoning*, The International Spectator, Italian Journal of International Affairs, Vol 54, σελ. 123-138

Eurostats, 2018, διαθέσιμο στο https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_production_and_imports, (τελευταία επίσκεψη την 14/05/2021)

Fukuyama F., 1992, *The End of History and the Last Man*, Free Press

Hale W., 2013, *Turkish foreign policy since 1974*, Routledge, 3rd edition

Heywood A., 2011, *Global Politics*, Palgrave Foundations

Konstantopoulos I., 2014, *Intelligence and European Integration: From Intelligence Cooperation to an Independent European Central Intelligence Agency*, Conference Political, Economic and Cultural Legacies of the European Past in the Context of European Integration, Siegen University & University of Piraeus

Konstantopoulos I., Nomikos J., 2017, *Brexit and Intelligence: Connecting the Dots*, Journal of Intelligence History, Vol 16, σελ. 100-107

Kirlappos A., 2021, *Cyprus And The Challenge Of Rising Migration Inflows: Contributing Factors And Implications*, Eastern Mediterranean Policy Note No 60, UNIC

- Levite A., 1987, *The Role of Intelligence in Israel's Foreign Policy*, Defense and Security Analysis, Vol 3, σελ. 177-179
- Liaropoulos A., 2006, *A (R)evolution in Intelligence Affairs? In Search of a New Paradigm*, RIEAS, Research Paper No 100
- Liaropoulos A., Nomikos J., 2010, *Truly Reforming or Just Responding to Failures? Lessons Learned from the Modernization of the Greek National Intelligence Service*, Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism, Vol 5, σελ. 28-41
- Liaropoulos A., 2014, *Reforming the Greek National Intelligence Service: Untying the Gordian Knot*, Journal of Mediterranean and Balkan Intelligence, RIEAS, Vol 3, σελ. 5-17
- Mazis I, Troulis M., 2020, *Israeli–Greek Common Security Concerns: On the Deterrence of Turkey's Adventurism*, Israel Journal of Foreign Affairs, Vol 14, σελ. 447-456
- Mazis I., 2021, *The Mediterranean-Balkans-Middle East Complex and the Western Strategy in the Greek-Turkish Conflict*, IOSR Journal of Humanities And Social Science, Vol 26, σελ. 19-31
- Nimmons S., 2018, *Securing Israel – the Mossad*, Nimmons Consulting Ltd, διαθέσιμο στο <https://www.nimmonsconsulting.com/wp-content/uploads/2019/05/Securing-Israel-The-Mossad.pdf>, (τελευταία επίσκεψη την 14/05/2021)
- Nomikos J., 2004, *Greek Intelligence Service and Post 9/11 Challenges*, The Journal of Intelligence History, Vol 4, σελ. 1-9
- Nomikos J., 2008, *Greek Intelligence Service: Past, Present and Future*, National Security and the Future, Vol 9, σελ. 79-88
- Oxford Institute for Energy Studies, 2014, *Reducing European Dependence on Russian Gas: distinguishing natural gas security from geopolitics*, University of Oxford, The Oxford Institute for Energy Studies
- Politi A., 1998, *Why is European Intelligence Policy Necessary?* European Union Institute for Security Studies, διαθέσιμο στο <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep06993.6.pdf> , (τελευταία επίσκεψη την 14/05/2021)
- Raagini S., 2021, *Energy Security in Eastern Mediterranean Region: Challenges in the 21st Century*, RIEAS, διαθέσιμο στο <https://rieas.gr/images/editorial/energysec30.pdf> , (τελευταία επίσκεψη την 14/05/2021)
- Schweller R., 1994, *Bandwagoning for Profit*, International Security, vol 19, σελ. 72-107
- Seyfried P., 2017, *A European Intelligence Service? Potentials and Limits of Intelligence Cooperation at EU Level*, Federal Academy for Security Policy, Working Paper No 20
- Sofitis V., 2015, *Ocalan's Capture Revised*, διαθέσιμο στο <https://iporta.gr/ocalan-s-capture-by-vasileios-sofitis/>, (τελευταία επίσκεψη την 14/05/2021)

Uri B. J., Amr Y., 2014, *The Hidden Factors that Turned the Tide: Strategic Decision-Making and Operational Intelligence in the 1973 War*, The Journal of Strategic Studies, Vol 37, σελ. 584-608

Varouhakis M., 2009, *Greek Intelligence and the Capture of PKK Leader Abdullah Ocalan in 1999*, Studies in Intelligence, Vol. 53, σελ. 1-7

Ελληνόγλωσση

Αποστολίδης Π., 2007, *Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών στο Εθνικό Σύστημα Ασφάλειας, η Περίπτωση της ΕΥΠ*, ΕΛΙΑΜΕΠ, διαθέσιμο στο http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2008/07/apostolidies_eyp_gr.pdf, (τελευταία επίσκεψη την 14/05/2021)

Αποστολίδης Π., 2014, *Μυστική Δράση – Υπηρεσίες Πληροφοριών στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Παπαζήση

Αρμακόλας Ι., Ντόκος Α., 2013, *Από τα Βαλκάνια στη Νοτιοανατολική Ευρώπη: Προκλήσεις και Προοπτικές στον 21^ο Αιώνα*, Εκδόσεις Σιδέρης

Ιωακειμίδης Π., 2019, *Ευρώπη, Ελλάδα, Τουρκία*, Εκδόσεις Παπαζήση

Καραγιάννης Μ., 2020, *Νέες Μορφές Πολέμου και Ελληνική Στρατιωτική Στρατηγική*, Εθνικές Επάλξεις, Τεύχος Οκτ – Δεκ 2020

Κουσκουβέλης Η., 2005, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδόσεις Ποιότητα

Κουσκουβέλης Η., 2015, *Θεωρία Απόφασης στον Θουκυδίδη*, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Κωνσταντόπουλος Ι., 2014, *Πληροφόρηση και Ελληνική Υψηλή Στρατηγική*, Εισήγηση στο Πρώτο Συνέδριο Ελληνικής Υψηλής Στρατηγικής, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων

Κωνσταντόπουλος Ι., 2015, *Ο Ρόλος της Παραπλάνησης στην Ειρήνη και στον Πόλεμο- 'Β Μέρος*, Αεροπορική Επιθεώρηση, Τεύχος 104, σελ. 127-164

Κωνσταντόπουλος Ι., 2018, *Πληροφόρηση και Ασφάλεια: Μία Άρρηκτη Σχέση*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Λιάκουρας Π., 2014, *Η Αποστρατικοποίηση με τη Συνθήκη της Λωζάνης: Όψεις Ασφάλειας και Εξελίξεις*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη

Λιαρόπουλος Α., 2011, *Στρατηγική Επικοινωνία και Τηλεοπτική Κάλυψη του Πολέμου στην Εποχή της Πληροφορίας* Φιλελεύθερη Έμφαση, Τεύχος 46

Μάζης Ι., Σγουρός Α., 2020, *Γεωπολιτική Ανάλυση στο Ενεργειακό Σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου*, ΕΚΠΑ

Ντόκος Θ., 2007, *Ελληνική Πολιτική Εθνικής Ασφαλείας στον 21ο αιώνα*, ΕΛΙΑΜΕΠ

Παπασταυρίδης Ε. 2020, *Οι Ελληνο-τουρκικές Διαφορές στο Θαλάσσιο Χώρο από την Οπτική του Διεθνούς Δικαίου*, ΕΛΙΑΜΕΠ

Τζιάρρας Ζ., 2020, *Διεθνής Πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο*, Εκδόσεις Παπαζήση

Τριανταφύλλου Δ., Υφαντής Κ., Χατζηβασιλείου Ε., 2008, *Διεθνείς Σχέσεις: Σύγχρονη Θεματολογία και Προσεγγίσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση

Τσακίρης Θ., 2018, *Η Ελληνική Ενεργειακή Γεωπολιτική από τη Βαλκανική έως τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο*, ΕΛΙΑΜΕΠ

Φιτσανάκης Σ., 2015, *Εθνική Ασφάλεια και Σύγχρονες Υπηρεσίες Κατασκοπείας στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Ποταμός

Φραγκονικολόπουλος Χ., Προέδρου Φ., 2015, *Παγκόσμια Πολιτική*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών

Cassese A., 2012, *Διεθνές Δίκαιο*, Μετάφραση Σαριδάκης, Εκδόσεις Gutenberg

Davutoglu A., 2010, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, Μετάφραση Ραπτόπουλος & Σαρρής, Εκδόσεις Ποιότητα

Heywood A., 2013, *Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή*, Μετάφραση Φραγκονικολόπουλος & Προέδρου, Εκδόσεις Κριτική

Sun Tzu, 2003, *Η Τέχνη του Πολέμου*, μετάφραση Λέκκου, Εκδόσεις Περίπλους